

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า และข้อเสนอแนะ

การศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่อง วิชาศาสตร์แนวพุทธ สรุปผลการศึกษาวิจัย ได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้า

๑. เพื่อศึกษาค้นคว้าพิธีกรรมคำสอนเกี่ยวกับหลักการพูดในพระไตรปิฎก ตามแนวคิดแบบจำลองกระบวนการติดต่อสื่อสารของ ชาโอลด์ ดี. ลาสวอล์ ในหัวข้อต่อไปนี้ คือ

- ๑.๑ พระธรรมคำสอนเกี่ยวกับ ผู้พูด
- ๑.๒ พระธรรมคำสอนเกี่ยวกับ สารที่นำมาใช้สื่อสาร
- ๑.๓ พระธรรมคำสอนเกี่ยวกับ ภาษาที่ใช้ในการพูดสื่อสาร
- ๑.๔ พระธรรมคำสอนเกี่ยวกับ ผู้ฟัง
- ๑.๕ พระธรรมคำสอนเกี่ยวกับ ผลของการพูด

๒. เพื่อเรียนรู้เนื้อหาที่ได้จากการค้นคว้าในข้อ ๑. รวมเป็นองค์ความรู้ด้านวิชาศาสตร์ หรือด้านวิทยา สำหรับนำไปใช้ในการเรียนการสอนรายวิชาทางการและรายวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการพูดแก่นักศึกษา

๓. เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเผยแพร่แก่ชาวโลก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาค้นคว้า

๑. ช่วยเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเรื่องวิชาศาสตร์แนวพุทธแก่ผู้ที่สนใจ
๒. ครูอาจารย์ นักเรียน นิสิตนักศึกษา สามารถนำองค์ความรู้จากการศึกษาวิจัยนี้ไปใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนรายวิชาทางการ หรือรายวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการพูดได้
๓. นักเรียน นิสิตนักศึกษา ครูอาจารย์ และบุคคลทั่วไป ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ สามารถนำความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ประโยชน์ ประพฤติปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดสันติสุขแก่ตนเอง ครอบครัว และแก่สังคมได้

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ใช้รูปแบบรายงานการวิจัย ประเภทการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยดำเนินการศึกษาค้นคว้าตามขั้นตอนการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ดังนี้

๑. การกำหนดหัวข้อในการศึกษาวิจัย

การกำหนดหัวข้อในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีสาเหตุมาจากการความต้องการแก้ไขปัญหา เกี่ยวกับการเรียนการสอนในรายวิชาสาขาวิชาการแก่นักศึกษา

๒. การกำหนดประเด็นปัญหาที่จะศึกษาวิจัย

๒.๑ การกำหนดประเด็นปัญหา หรือหัวข้อสำคัญที่เป็นหัวข้อใหญ่ กำหนดตาม แนวคิดแบบจำลองกระบวนการติดต่อสื่อสาร ของ ลาสวเลล์ ประเด็นหรือหัวข้อสำคัญที่กำหนดในการศึกษาค้นคว้า มีดังนี้ คือ

๑. พระธรรมคำสอนเกี่ยวกับ ผู้พูด
๒. พระธรรมคำสอนเกี่ยวกับ สารที่นำมาใช้สื่อสาร
๓. พระธรรมคำสอนเกี่ยวกับ ภาษาที่ใช้ในการพูดสื่อสาร
๔. พระธรรมคำสอนเกี่ยวกับ ผู้ฟัง
๕. พระธรรมคำสอนเกี่ยวกับ ผลของการพูด

๒.๒ การกำหนดประเด็นปัญหา หรือหัวข้อสำคัญที่เป็นหัวข้อย่อย กำหนดตาม แบบอย่างในหนังสือตำราภาษาไทย หรือหนังสือวิชาการพูด หากหัวข้อใดมีปรากฏใน พระไตรปิฎก แต่ไม่มีกล่าวในหนังสือที่ได้ศึกษา จะใช้วิธีกำหนดหัวข้อขึ้นใหม่

๓. การตั้งสมมุติฐานการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ตั้งสมมุติฐานการวิจัยไว้ ดังนี้

“พระธรรมคำสอนเกี่ยวกับการพูดสื่อสารในพระไตรปิฎก สามารถนำมาใช้สอนใน รายวิชาสาขาวิชา และวิชาที่เกี่ยวกับการพูดได้”

โดยกรอบแนวคิดที่นำมาใช้ในการตั้งสมมุติฐาน ได้มาจากผลของการศึกษาวิเคราะห์ เปรียบเทียบข้อมูลพระธรรมคำสอนเกี่ยวกับการพูดในพระไตรปิฎก จำนวนทั้งสิ้น ๑๐๗๓ ข้อ ธรรม กับข้อมูลเนื้อหาต่าง ๆ ด้านการพูดในหนังสือสาขาวิชาและหนังสือวิชาการพูด จำนวน ทั้งสิ้น ๑๐๒ เล่ม

๔. การออกแบบการวิจัย

ได้ออกแบบวางแผนเกี่ยวกับประเด็นที่จะทำการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้ ๑) การกำหนดหัวข้อเรื่องในการวิจัย ๒) การกำหนดครัตถุประสงค์ในการวิจัย ๓) การกำหนดประเด็นในการทบทวนวรรณกรรม เอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ๔) การกำหนดวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ๕) การกำหนดรูปแบบในการวิจัย ๖) การตั้งสมมุติฐานในการวิจัย ๗) การกำหนดแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูล ๘) การกำหนดประเด็นในการสรุปอภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า และข้อเสนอแนะ

๕. การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ และเสนอผลข้อมูลในการวิจัย

๕.๑ เอกสารที่ใช้เป็นแหล่งข้อมูลในการวิจัย คือ หนังสือพระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับหลวง พุทธศักราช ๒๕๒๕ จำนวน ๔๔ เล่ม ประกอบด้วย กัมภีร์พระวินัย ๙ เล่ม กัมภีร์พระสูตรตันตปิฎก ๒๕ เล่ม และกัมภีร์พระอภิธรรมปิฎก ๑๒ เล่ม

๕.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ใช้วิธีสืบค้นศึกษาวิเคราะห์พระธรรมคำสอนเกี่ยวกับการพูดสื่อสารในพระไตรปิฎก แล้วคัดจดบันทึกข้อมูลที่ได้สืบค้นไปตามลำดับรวมได้จำนวนทั้งสิ้น ๑๐๗๓ พระธรรม

๕.๓ การวิเคราะห์และเสนอผลข้อมูล กระทำโดยนำข้อมูลที่ค้นคัดรวมไว้มาศึกษาวิเคราะห์ แล้วนำมาสังเคราะห์ จัดจำแนกเนื้อหาออกตามประเด็นหัวข้อสำคัญที่เป็นหัวข้อใหญ่ตามที่ได้กำหนดในการศึกษาวิจัย แล้วนำข้อมูลที่ได้จำแนกไว้ ในหัวข้อใหญ่แต่ละหัวข้อ ดังกล่าวมาวิเคราะห์สังเคราะห์ โดยจัดจำแนกเนื้อหาออกตามประเด็นหัวข้อสำคัญที่เป็นหัวข้อย่อยตามที่กำหนด จากนั้นก็นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สังเคราะห์ทั้งหมด มาเรียบเรียงเนื้อหาไปตามลำดับรวมเป็นองค์ความรู้ เรื่องวิชาศาสตร์แนวพุทธ เพื่อขัดพิมพ์เผยแพร่

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

งานวิจัยครั้งนี้ สรุปผลการศึกษาค้นคว้าได้ดังนี้

๑. พระธรรมคำสอนเกี่ยวกับกำเนิดของมนุษย์ สาเหตุปัญหาเกี่ยวกับการพูดสื่อสารของมนุษย์และสังคมมนุษย์

ผลของการศึกษาสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

๑.๑ กำเนิดของกายนมุขย์ กายนมุขย์ในลักษณะโลภิยะ ได้แก่ จิตแกรกเกิด คือ ปฐม วิญญาณที่ปรากฏในครรภ์มารดาตราบเท่าถึงวันตาย เกิดจากการประชุมพร้อมของน้ำซึ้ง ๓ ประการ คือ มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน มารดาเมี๊ดดู แต่หารกที่จะมาเกิดปรากฏ อุบัติของกายนมุขย์ จึงมีขึ้นในครรภ์ของมารดา ต่อมากายนี้ได้ยังอัตภาพด้วยอาหารที่มารดารับประทาน ครบ ๕ เดือนถึง ๑๐ เดือนจึงคลอดออกมาร่างกายที่กำเนิดประกอบด้วยมหภาค ๔ ชาตุ ๖ เมื่อ เจริญเติบโตขึ้น ทำให้ถึงพร้อมด้วยกามคุณ ๕ สำหรับปัจจัยแคนเหตุของกำเนิดแห่งกายนมุขย์ คือ วิชชา

๑.๒ สาเหตุปัญหาเกี่ยวกับการพุดสื่อสารของนมุขย์และสังคมนมุขย์

๑) ในยุคอดีต古老 ที่มาของสาเหตุปัญหาเกี่ยวกับการพุดสื่อสารของนมุขย์โลกนี้ แรกสุดเกิดมาจากกิเลสอกุศล ความโลภ โโนบ และการใช้เวลาและกิริยาที่ไม่สุภาพ ต่อมามีสาเหตุมาจากการถือตน จึงทำให้เกิดการพุดจากุหมิ่นผิวพรรณกันของผู้คนในสังคม เป็นผลให้มนุษย์ยุคนี้ประสบกับความสูญเสียต่าง ๆ มากหมาย

๒) ยุคปัจจุบัน古老 สาเหตุปัญหาเกี่ยวกับการพุดสื่อสารของนมุขย์และสังคมนมุขย์ เกิดมาจากการหลâyสาเหตุ ออาทิ เพราความเห็นแก่ตัวสักการะ เพราความต้องการในวัตถุที่น่าปรารถนา เพราความไม่ต้องการในวัตถุที่ไม่น่าปรารถนา เพราการทะเลาะวิวาท เพราภัยเพราถูกกำหนด ราคะ โลภะ โภะ โโนบ ครอบงำรัศริงจิตใจ เพราจิตพยาบาท เพราตกอยู่ในอำนาจของวิชชา และเพราดื่มสุรา จึงทำให้เกิดการพุดเท็จ เกิดการพูดทุจริตขึ้นในสังคมนมุขย์ยุคนี้

๓) ในยุคอนาคต สาเหตุปัญหาจะมาจากการไม่ยึดมั่นในธรรม ทำให้ นมุขย์และสังคมนมุขย์พากันละเว้นกุศลกรรมบท ๑๐ อันได้แก่ กายกรรม ๓ วจิกรรม ๔ และ มนโนกรรม ๓ อย่างถ้วนเชิง และจะหันมาประกอบกุศลกรรมบท ๑๐ กันอย่างแรงกล้า ซึ่งผล กรรมที่มนุษย์และสังคมนมุขย์ได้กරทำลงไปนั้นจะส่งผลทำให้ผู้คนในยุคอนาคตมีอายุ วรรณะเสื่อมถอยลง และมีช่วงชีวิตอยู่บนโลกเพียงแค่ ๑๐ ปี

๒. พราธรรมคำสอนเกี่ยวกับผู้พุด

ผลของการศึกษาสรุปสาระสำคัญ ได้ดังนี้

๒.๑ ความสำคัญของการพุด คือ ๑) บุคคลจะมีสุขหรือทุกข์สาเหตุหนึ่งมาจากการคำพูด ของตน และของคนอื่น ทั้งโดยงใจและไม่ใจงใจ ๒) บุคคลจะเจริญหรือเสื่อมอยู่ที่การพูดของตน

๒.๒ ปัจจัยที่มีผลต่อการพุดและผู้พุด ได้แก่ ๑) วิชชา ๒) วิชชา ๓) การคำริพิด ๔) การคำริขอบ ๕) การเจรจาพิด ๖) การเจรจาขอบ กล่าวคือ ๑) เพราปัจจัย คือ วิชชาและการคำริ

ผิด จึงส่งผลทำให้เกิดการเจรจาผิด และการเจรจาผิดจะส่งผลทำให้เกิดการงานผิด (๒) เพราะปัจจัย คือ วิชาและคำริชชอบ จึงส่งผลให้เกิดเจรจาชอบ และการเจรจาชอบจะส่งผลเป็นเหตุให้เกิดการงานชอบ

๒.๓ การจำแนกประเภทของผู้พูด จำแนกตามลักษณะต่าง ๆ ได้ดังนี้ (๑) จำแนกตาม
ชุดมุ่งหมายในการพูดที่ต้องการเบี่ยงเบี้ยนและไม่ต้องการเบี่ยงเบี้ยน แบ่งได้เป็น ๓ จำพวก (๑)
จำแนกตามลักษณะของถ้อยคำที่พูดเหมือนกูด เมื่อคนอกรู้เมื่อคนฟัง แบ่งได้เป็น ๓ จำพวก (๒)
จำแนกตามลักษณะเนื้อหาและประโยชน์ของเนื้อหาที่พูด กล่าวคือ เนื้อหาที่นำมาพูด
มีมาก มีน้อย มีประโยชน์มาก มีประโยชน์น้อย พึงแล้วรู้เรื่องหรือไม่รู้เรื่อง แบ่งได้เป็น ๔ จำพวก
(๔) จำแนกตามลักษณะของการพูด ได้แก่ การงดเว้นจากการพูด และการไม่งดเว้นจากการพูด
มุสาวาท พูดคำส่อเสียด คำหยาบ และคำเพ้อเจ้อ (๕) จำแนกตามลักษณะวิธีการปฏิบัติในการพูด
คือ ผู้พูดประเภทที่พูดเพื่อประโยชน์ของตน และประโยชน์ของคนอื่น แบ่งได้เป็น ๔ จำพวก (๖)
จำแนกตามลักษณะของการพูดและการกระทำ คือ ชอบพูดแต่ไม่ชอบทำ ชอบทำแต่ไม่ชอบพูด
ไม่ชอบพูด ไม่ชอบทำ ชอบพูด ชอบทำ แบ่งได้เป็น ๔ (จำพวก ๗) จำแนกตามลักษณะของการ
กล่าวถ้อยคำที่เป็นไทย คือ พูดด้วยถ้อยคำที่มีไทย ที่มีไทยเป็นส่วนมาก ที่ไม่มีไทยเป็นส่วนมาก
ที่มีไทยเป็นส่วนน้อย แบ่งได้เป็น ๔ (จำพวก ๘) จำแนกตามลักษณะของการจำนวนในการพูด คือ
จำนวนโดยรวมแต่ไม่จำนวนโดยพยัญชนะ จำนวนโดยพยัญชนะแต่ไม่จำนวนโดยรวม จำนวนโดย
รวมและพยัญชนะ ไม่จำนวนโดยรวมและพยัญชนะ แบ่งได้เป็น ๔ (จำพวก ๙) จำแนกตาม
ลักษณะของการพูดติดเตียนและการพูดสรรสิญญาณคลื่น แบ่งได้เป็น ๔ (จำพวก ๑๐) จำแนกตาม
กรรมที่ได้กระทำมาในอดีต ในปัจจุบัน และผลกระทบที่จะได้รับในอนาคต คือ ผู้มีค่า, ตำนาน,
แล้วต้องมีคด, ต้องต่าต่อไป ผู้มีค่า, ตำนาน, แล้วกลับสว่าง หรือสูงต่อไป ผู้สว่างค่า, สูงค่า, แล้ว
กลับมีคด กลับต่าต่อไป ผู้สว่างค่า, สูงค่า, แล้วขึ้นสว่างและสูงต่อไป แบ่งได้เป็น ๔ จำพวก

๒.๔ ลักษณะการพูดที่ดี ได้แก่ การพูดที่มีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ ๑) การเว้นจากการพูดเท็จ (๒) การเว้นจากการคำส่อเสียด (๓) การเว้นจากการคำหหยาบ (๔) การเว้นจากการคำเพ้อเจ้อ (๕) การพูดด้วยปัญญาไม่ฟังช้าน

๒.๕ ลักษณะการพูดที่ไม่ดี ได้แก่ การพูดที่มีลักษณะ ดังต่อไปนี้ คือ ๑) การพูดเห็น
๒) การพูดส่อเสียด ด้วยจุนั่งหมายให้เขาชอบเราراك และจุนั่งหมายให้เขาแตกกัน ๓) การพูด
คำหยาบ การกล่าวว่าฯ ไม่อ่อนหวาน ๔) การพูดเพ้อเจ้อ ๕) การรีบด่วนพูด ๖) การพูดยกยอ และ
การตำหนินบุคคลอื่น โดยส่วนเดียว ๗) การพูดเลียนเคียง เพราะความอยากรู้ถูกต่าง ๆ ๘) การ
พูดโอ้อวด ยกตน ๙) การพูดสาปแช่งตนและคนอื่น

๒.๖ คุณสมบัติของผู้พูดที่ดี มีดังนี้ ๑) ต้องประกอบด้วยธรรมของสัตบุรุษ ๒) ต้องประกอบด้วยธรรมของสับปุรุษ ๓) ต้องถึงพร้อมด้วยศึกษาสาชีพ ๔) มีความประพฤติเรียบร้อยทางวชา มีความสะอาดทางวชา ๕) มีความสำรวมวชา มีความบริสุทธิ์แห่งวชา ๖) ไม่ประกอบในสิ่งที่ทำให้ตนและคนอื่นเดือดร้อน ๗) เป็นผู้ประมาณได้ยาก

๒.๗ คุณสมบัติของผู้พูดที่ไม่ดี มีดังนี้ ๑) ประกอบด้วยธรรมของอสัตบุรุษ ๒) ประกอบด้วยธรรมของอสับปุรุษ ๓) มีความประพฤติไม่เรียบร้อยทางวชา ไม่สะอาดทางวชา ๔) ติดเนื่องในความสุขจากการพูดเท็จ ๕) รู้หลักธรรมคำสอนเกี่ยวกับการพูดที่ดี แต่ไม่นำมาปฏิบัติตาม ๖) เป็นผู้ประมาณได้ง่าย ๗) เป็นคนตามก มีธรรมลามก ๘) เป็นผู้ไม่สะอาด ๙) เป็นผู้มีศีลวิบัติ เป็นผู้ทุศิล ๑๐) เป็นผู้มีความประพฤติลวง มายา เจ้าเดร์ ๑๑) เป็นนักเที่ยวคลางคืน เล่นการพนัน คนเพื่อนชั่ว

๒.๘ ข้อควรปฏิบัติในการพูด มีดังนี้ ๑) ข้อควรพิจารณาควรปฏิบัติก่อนจะพูด คือ ควรพินิจให้ดีว่าถ้าสิ่งที่จะพูดนั้นเป็นผลดีก ารพูด ถ้าเป็นผลเสียก ไม่ควรพูด ๒) ข้อควรพิจารณาควรปฏิบัติทุกครั้งขณะที่กำลังพูด คือ ควรพินิจให้ดีว่าถ้าสิ่งที่จะพูดนั้นเป็นผลดีก ารพูด ถ้าเป็นผลเสียก ไม่ควรพูด ๓) ข้อควรพิจารณาควรปฏิบัติหลังการพูด คือ ควรพินิจให้ดีว่า ถ้าสิ่งที่พูดไปแล้วนั้นเป็นผลเสีย ก าวรถล่าวน้ำดำราภพขอไทยแล้วนำไปปรับปรุงแก้ไข ถ้าเป็นผลดี ก าวยินดี แล้วนำกลับไปศึกษาบททวนเกี่ยวกับคำพูดนั้น

๒.๙ ข้อแนะนำในการพูด มีดังนี้

๑) ผู้พูดไม่ควรคร่ ความสรรเสริฐในการพูดต่อชุมชน เพราะ ๑) ถ้าไม่ได้รับการสรรเสริฐตามที่หวัง อาจทำให้เกิดความลังเลใจ เกื้อเบิน ขัดเคือง เสียใจ มุ่งร้าย ๒) ถ้าได้รับการสรรเสริฐความเพื่องฟูในชัยชนะจะยิ่งผู้พูด คือ ทำให้หัวเราะลำพองใจในความเป็นผู้ชนะ ก ิดความเห้อหิน ยกย่องถือตัว และคุณนิ่งผู้อื่น

๒) ผู้พูดเพียงดำเนินการพูดถับหลังบุคคลอื่น หรือพูดล่วงเกินบุคคลอื่นต่อหน้า ดังนี้ คือ ถ้าคำใดไม่เป็นจริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ควรพูดคำนั้น หากคำใดเป็นคำจริงแท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ก ไม่ควรพูด ถ้าคำใดจริงแท้ ประกอบด้วยประโยชน์ ต้องดูจังหวะเวลาโอกาสให้เหมาะสมก่อนจะพูด

๓) ผู้พูดที่ประสงค์จะพูดถึงเรื่องที่ได้เห็น ได้ฟัง ได้ทราบ หรือได้รู้มา ต้องพิจารณาให้ดีก่อน ว่าเรื่องใดบ้างที่ควรนำมาพูด กล่าวคือ ถ้าเรื่องใดที่ได้เห็น ได้ฟัง ได้ทราบ ได้รู้มา หากนำมาพูดแล้ว ทำให้ออกุศลธรรมเจริญขึ้น อกุศลธรรมเสื่อมไป ก ไม่ควรนำมาพูด แต่ถ้ามีลักษณะตรงกันข้ามก ศรพูด

(๔) ผู้พูดควรพูดแต่ในสิ่งที่เป็นธรรม เป็นประโยชน์ ไม่ควรพูดในสิ่งที่ไม่เป็นธรรม ไม่เป็นประโยชน์

(๕) ผู้พูดไม่ควรพูดเกินขอบเขตภาษา คือ ไม่พูดในเวลา โอกาสที่ไม่เหมาะสม และไม่พูดเกินขอบเขตศีล กล่าวคือ ไม่พูดคำเท็จ คำส่อเสียด คำหยาบ คำเพ้อเจ้อ

(๖) ผู้พูดไม่ควรพูดปรักปรำล่วงเหลยกายาชนบท หรือภาษาถิ่น ควรพูดด้วยภาษาท้องถิ่นของผู้ฟัง

(๗) ผู้พูดควรระวังจิตของตนในขณะที่พูด เพื่อป้องกันมิให้กล่าวคำเสียอกมา และช่วยเตือนสติให้พูดแต่คำที่ไม่เสียอกมา

(๘) ผู้พูดควรหลีกเลี่ยงอย่าไปพูดกับผู้ฟังที่มีปกติด้วยอารมณ์โกรธ อารมณ์แค้น เพราะบุคคลจำพวกนี้ เมื่อพูดไม่ถูกใจแม้เพียงเล็กน้อย ก็ข้องใจ โกรธเคือง พยาบาท ซึ่งเกิดและเสียใจ

(๙) ผู้พูดไม่ควรพูดกับผู้ฟัง ที่แสดงกริยาไม่สุภาพ แต่งกายไม่สุภาพ

(๑๐) ผู้พูดควรยกอุปมาอุปไมยเปรียบเทียบประกอบในการพูด เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจเนื้อความได้ง่าย ชัดเจนขึ้น

(๑๑) ผู้พูดที่ต้องการพูดในฐานะทุต ต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติประกอบด้วยองค์ ๘ คือ (๑) ต้องรู้จักรับฟังเมื่อผู้อื่นพูด (๒) รู้จักพูดให้ผู้อื่นฟัง (๓) รู้จักกำหนดประเด็นสำคัญที่จะนำไปพูด (๔) มีความจำดี (๕) มีความเข้าใจเรื่องราวที่จะไปเจรจาเป็นอย่างดี (๖) รู้จักจะอธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจเรื่องราวนั้นเป็นอย่างดี (๗) มีความฉลาด คือ รู้ได้ว่าสิ่งใดมีประโยชน์ควรนำมาพูด สิ่งใดไม่มีประโยชน์ไม่ควรนำมาพูด (๘) ไม่เป็นผู้ก่อความทะเลาะ

(๑๒) ผู้พูดที่เป็นสามีภรรยา กัน ควรพูดกันด้วยถ้อยคำที่เป็นที่รัก ไม่พูดปากร้ายปากกล้าต่อ กัน ไม่พูดคำเท็จ คำส่อเสียด คำหยาบ คำเพ้อเจ้อต่อ กัน

(๑๓) การเลือกถ้อยคำในการพูด ควรถือถ้อยคำนี้ คือ ถ้าพูดด้วยคำพูดสุจริต จะพูดเวลาใดก็ตามถือเวลาหนึ่นว่าเป็นถ้อยคำที่ดีทุกเวลา

(๑๔) การแก้ไขลบล้างความผิดพลาดในการพูด สามารถกระทำได้โดยการดำเนินความผิดที่ได้ทำไปทางขวา แล้วแก้ไขเพื่อลบล้างกรรมนั้น ด้วยวิธีการ ดังนี้ คือ ต้องประกอบแต่กุศลกรรม ให้ทาน สมทานศีล กระทำอุโบสถ ยังสถาน วิปัสนา บรรค อกิญญา และสามารถให้เกิดขึ้น

(๑๕) การทำบุญกุศลเพื่ออา鼻ิงส์ ในอันที่จะช่วยเกื้อหนุนต่อการพูดของตนในภาพต่อไป ทำได้โดยการถวายประคตเอว สายโยค นำม้วนปาก ชูป ฯลฯ ต่อพระภิกษุสงฆ์

๒.๑๐ การปรับปรุงการพูด ควรใช้วิธีการดังต่อไปนี้ คือ

(๑) ใช้วิธีเอาใจเข้ามาใส่ใจเรา โดยการพิจารณา ดังนี้ว่า ถ้าหากผู้อื่นพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ พูดยกตนข่มท่าน พูดด้วยความโกรธ พูดลบหลู่ กระด้าง ตีเสมอ คุ้มมื่น โอ้อวด หมาย ถือแต่ความเห็นของตน ดื้อรั้น แก่ได้ยาก กับตน ตนย่อมไม่พอใจ เพราะเหตุนั้นตนก็ควรจะเว้นการพูดในลักษณะดังกล่าวกับบุคคลอื่น

(๒) ใช้วิธีสำเนียงถึงไทยที่จะบังเกิดจากการพูด ดังนี้ว่า วินากกรรมอันเดิมท่านของการพูดด้วยวิธีทุจริต ที่ผู้พูดจะต้องประสบในพหหน้าเมื่อแตกภาษาตายไป คือ ต้องไปสู่อบายทุกติ วินิบาต นรภ ต้องไปกำเนิดเป็นสัตว์คิริจนา เป็นเปรต ฯลฯ หรือแม้ขณะที่พูดหรือพูดไปแล้ว ก็มักจะก่อความรำคาญ เดือดร้อน กลุ่มใจแก่ตนอยู่เสมอ เพราะเหตุนี้จึงไม่ควรพูดด้วยถ้อยคำทุจริต ควรพูดแต่ถ้อยคำสุจริต

(๓) ใช้วิธีสังเกตลักษณะการพูดที่เป็นไทยของบุคคลอื่น และนำสิ่งที่ได้จากการสังเกตมาปรับปรุงขัดเกลาลักษณะการพูดของตน ไม่ให้เป็นลักษณะเช่นนั้น

(๔) ใช้วิธีอาศัยหลักการ ไม่เบียดเบียน เพื่อหลีกเลี่ยงการเบียดเบียน กล่าวคือ อาศัยการนำคำพูดสุจริตมาพูด เพื่อหลีกเลี่ยงการพูดทุจริต อาศัยการ ไม่พูดลบหลู่คุณท่าน การ ไม่พูดโอ้อวด การ ไม่พูดคุ้มมื่นท่าน เพื่อหลีกเลี่ยงการพูดลบหลู่ การพูด โอ้อวด และการพูดคุ้มมื่นท่าน

๒.๑๑ มรรยาทในการพูด ผู้พูดที่มีมรรยาทด้วยประพฤติปฏิบัติดังนี้ (๑) แต่งกายเรียบร้อย (๒) แสดงกริยามรรยาทที่เหมาะสมในการเดิน การนั่ง มีความสำรวมกริยา วาจา รู้จักแสดงกริยาสุภาพนอบน้อมต่อผู้ใหญ่ ไม่ส่งเสียงหัวเราะหรือพูดเสียงดังในที่ประชุม และไม่พูดขณะมีอาหารอยู่ในปาก (๓) ไม่พูดแทรกขณะผู้อื่นกำลังพูด (๔) มีมรรยาทในการใช้ถ้อยคำ คือ ไม่พูดคำเท็จ คำส่อเสียด คำที่มุ่งแบงคีกัน มุ่งชนะกัน ไม่พูดหลอกลวง ไม่พูดเลียนเคียง ไม่พูดและเลืน พูดแต่ถ้อยคำที่ดี ซึ่งผ่านการไตร่ตรองด้วยปัญญา ตามกาลอันควร (๕) รู้จักเดือกวเวลาในการพูด ได้ถูกต้องเหมาะสมกับเวลาและสถานการณ์

๒.๑๒ คุณธรรมจริยธรรมในการพูด มีดังนี้ คือ

(๑) การพูดโดยการยึดธรรม ๔ ประการ ได้แก่ (๑) งดเว้นจากการพูดเท็จ ชักชวนผู้อื่นในการดิเว้นจากการพูดเท็จ พ้อใจในการดิเว้นจากการพูดเท็จ กล่าวสรรเสริญคุณ การดิเว้นจากการพูดเท็จ (๒) งดเว้นจากการพูดส่อเสียด ชักชวนผู้อื่นในการดิเว้นจากการพูด

ส่อเสียด พอใจในการดิเว่นจากการพูดส่อเสียด กล่าวสารรัฐธรรมนูญคุณการดิเว่นจากการพูดส่อเสียด (๓) งดดิเว่นจากการพูดคำหยาบ ชักชวนผู้อื่นในการดิเว่นจากการพูดคำหยาบพอใจในการดิเว่นจากการพูดคำหยาบ กล่าวสารรัฐธรรมนูญคุณการดิเว่นจากการพูดคำหยาบ(๔) งดดิเว่นจากการพูดเพื่อเจ้อ ชักชวนผู้อื่นในการดิเว่นจากการพูดเพื่อเจ้อ พอใจในการดิเว่นจากการพูดเพื่อเจ้อ กล่าวสารรัฐธรรมนูญคุณการดิเว่นจากการพูดเพื่อเจ้อ

(๒) การพูดโดยไม่ยึดธรรม ๔ ประการ ธรรม ๔ ประการ คือ (๑) เป็นผู้พูดเท็จ ชักชวนผู้อื่นให้พูดเท็จ พอใจในการพูดเท็จ กล่าวสารรัฐธรรมนูญคุณการพูดเท็จ (๒) เป็นผู้พูดคำส่อเสียด ชักชวนผู้อื่นให้พูดคำส่อเสียด พอใจในการพูดคำส่อเสียด กล่าวสารรัฐธรรมนูญคุณการพูดคำหยาบ (๓) เป็นผู้พูดคำเพื่อเจ้อ ชักชวนผู้อื่นให้พูดคำเพื่อเจ้อ พอใจในการพูดคำเพื่อเจ้อ ธรรม เศรษฐ คุณการพูดคำหยาบ(๔) เป็นผู้พูดคำเพื่อเจ้อ ชักชวนผู้อื่นให้พูดคำเพื่อเจ้อ พอใจในการพูดคำเพื่อเจ้อ กล่าวสารรัฐธรรมนูญคุณการพูดคำเพื่อเจ้อ

(๓) การพูดโดยยึดธรรม ๑๐ ประการ ธรรม ๒๐ ประการ ธรรม ๓๐ ประการ และธรรม ๔๐ ประการ

(๔) การพูดโดยไม่ยึดธรรม ๑๐ ประการ ธรรม ๒๐ ประการ ธรรม ๓๐ ประการและธรรม ๔๐ ประการ

(๕) การไม่พูดเท็จทั้งที่รู้ มีความละอายในการพูดเท็จ

๒.๓ การตอบคำถามในการพูด สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

(๑) การตอบคำถามผู้ฟังในการสนทนากันทั่วไป ควรปฏิบัติดังนี้ คือ (๑) ทำความเข้าใจข้อตกลงเบื้องต้นที่ต้องการให้ผู้ฟังได้ทราบอย่างชัดเจน (๒) ต้องรู้จักวิเคราะห์ได้ว่าผู้ฟังตั้งคำถามค้ายาเหตุใด อาทิ เพาะะไม่รู้ เพาะะหลงลืม เพาะะมีความประสงค์ที่ชั่ว ráย เพาะะต้องการลงภูมิ ต้องการคูหันน์ เพาะะประสงค์จะรู้ หรือเพื่อต้องการเฉลยอธินายคำถามนั้นเอง (๓) ต้องรู้จักวิเคราะห์ได้ว่า ควรจะตอบคำถามนั้น ๆ อย่างไร อาทิ ตอบโดยส่วนเดียว ตรงไปตรงมา tally แยกประเด็นตอบ ข้อนามให้ผู้ฟังตอบก่อนแล้วค่อยตอบทีหลัง หรืองดไม่ตอบคำถามที่เห็นว่าไม่ควรตอบ (๔) ต้องรู้จักแนะนำให้ผู้ฟังตั้งคำถามให้ถูกต้อง (๕) ต้องรู้จักกล่าวชมผู้ฟังที่รู้จักตั้งคำถามได้อย่างฉลาดหลักแหลม (๖) ควรตอบคำถามด้วยคำตอบที่มีเนื้อหาโดยรวม ให้ผู้ฟังได้นำไปเป็นหลักในการพิจารณาหาคำตอบได้ด้วยตนเองในทุกคำถามที่เป็นเรื่องเดียวกันนั้น (๗) ต้องตอบคำถามที่เป็นข้อสงสัยให้ผู้ฟังเกิดความกระจัง โดยง่าย (๘) ต้องตอบคำถามให้ตรงประเด็น ไม่ตอบแบบกลบเกลื่อน และไม่แสดงอาการ โกรธเคืองให้ปรากฏ

(๒) การตอบคำตามผู้ฟังในที่ประชุม สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้ (๑) ถ้าผู้ตอบคำตามรู้จักจำแนกได้ว่า คำตามใดควรตอบโดยรวมตรงไปตรงมา ถ้ายัง คำตามใดควรแยกประเด็นตอบ คำตามใดควรย้อนถามให้ผู้ฟังตอบก่อนเพื่อตรวจสอบความรู้ความเข้าใจของผู้ถาม คำตามใดไม่ควรตอบ บุคคลนั้นสมควรเป็นผู้ตอบคำตาม แต่ถ้าไม่มีคุณสมบัติดังกล่าวก็ไม่ควรตอบ (๒) ถ้าผู้ตอบคำตามคำรังฐานะที่เหมาะสม มีความรู้จริงในเรื่องที่จะตอบ มีวิทยาลักษณะมีความประพฤติที่เหมาะสม ก็ควรตอบ ถ้าไม่เป็นดังกล่าวก็ไม่ควรตอบ (๓) ถ้าผู้ตอบคำตามตอบแบบกลบเกลี่ย แสดงอาการโกรธ ขัดเคือง เสียใจ ก็ไม่ควรตอบ (๔) ถ้าผู้ตอบคำตามตอบแบบฟังฟื้หัวเราะเยาะคอยขับผิด ก็ไม่ควรตอบ

๒.๑๕ การพูดทักท้วง พ้องร้อง กล่าวหา ตักเตือน หรือการโจทก์ สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

(๑) จุดประสงค์ของการพูดโจทก์ เพราะต้องการให้ผู้ที่ถูกทักท้วง พ้องร้อง กล่าวหา ตักเตือน หรือผู้ถูกโจทก์ได้ระลึกถึงความผิด แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไข และเพื่อต้องการระงับปัญหาที่เกิดขึ้นให้จบลง

(๒) ข้อควรปฏิบัติในการพูดของโจทก์ และจำเลย ในกรณีที่มีการทักท้วง พ้องร้อง กล่าวหา ตักเตือนกัน มีดังนี้ (๑) ผู้พูดที่เป็นโจทก์ ควรยึดธรรม ๕ ประการ ในการกล่าวโจทก์อื่น คือ ๑. ต้องพูดโดยกาลอันควร ๒. ต้องพูดด้วยคำจริง ๓. ต้องพูดด้วยคำสุภาพ ๔. ต้องพูดด้วยถ้อยคำที่ประกอบด้วยประโยชน์ ๕. ต้องพูดด้วยเมตตาจิต ไม่พูดด้วยเจตนามุ่งร้าย (๒) ผู้ที่เป็นจำเลยควรยอมรับความเป็นจริง ไม่บุนเดิม

(๓) ลักษณะของผู้พูดที่เป็นโจทก์ที่ดี มีดังนี้ คือ (๑) ต้องทำหน้าที่โจทก์อื่นด้วยความเป็นธรรม (๒) ไม่โจทก์อื่นด้วยความไม่เป็นธรรม (๓) เป็นโจทก์ที่พอ适 (๔) ไม่เป็นโจทก์ผู้โง่เขลา

(๔) การพูดโจทก์หรือการพูดประณามของอาจารย์ที่มีต่อศิษย์ สรุปได้ดังนี้ (๑) องค์ประกอบของศิษย์ที่ควรประณาม ได้แก่ ผู้ที่ไม่มีความรักใคร่ ไม่มีความเลื่อมใส ไม่มีความละอาย ไม่มีความเคราะฟ และไม่มีความหวังดีอย่างยิ่งต่ออาจารย์ (๒) องค์ประกอบของศิษย์ที่ไม่ควรประณาม ได้แก่ ผู้ที่มีความรักใคร่ มีความเลื่อมใส มีความละอาย มีความเคราะฟ และมีความหวังดีอย่างยิ่งต่ออาจารย์

๕) ผลที่เกิดจากการพูด โจท มีดังนี้ ผู้พูดที่เป็นโจทก์ผู้มักโกรธ ซึ่งพูด หักหัวง ฟ้องร้อง กล่าวหา ตักเตือน ผู้อื่นโดยไม่เป็นธรรม ชี้อว่า เป็นผู้ทำลายตน เพาตนเอง จะต้องได้รับความเดือดร้อน

๒.๑๕ การพูดที่ให้ประโยชน์แก่ผู้พูด สรุปได้ดังนี้

๑) การพูดด้วยวิสูตริต ผู้พูดจะได้รับอนิสงส์ & อย่าง คือ (๑) ตนก็ติเตียน ตนเองไม่ได้ (๒) ผู้รู้ครรภุณแล้วยอมสรรเสริญ (๓) กิตติศัพท์ชื่อเสียงอันดึงดีงามย่อม แพร่กระจายไปทั่ว (๔) เมื่อเวลาใกล้ตายไม่เป็นผู้หลงสติ (๕) เมื่อตายไปจะไปสู่สุคติโลกสวารค์

๒) การพูดด้วยถ้อยคำ ไฟแรง ถือเป็นลักษณะหนึ่งของผู้พูด

๓) การพูดด้วยภาษาสะอาด ถือเป็นการล้างนาข่องผู้พูด

๔) การพูดด้วยวิกรรมอันหาไทยมิได้ ผู้พูดยอมได้รับความสุข

๕) การพูดด้วยสามบัดดิแห่งการงานทางว่าจ้า & อย่าง คือ การละเว้นจากการ พูดเท็จ จากการพูดส่อเสียด จากการพูดคำหยาบ จากการพูดเพ้อเจ้อ ผู้พูดจะได้รับความสุขเป็น กำไร มีสุขเป็นวิบาก

๖) การพูดด้วยธรรม ๒ ประการ คือ (๑) พิจารณาไตร่ตรองแล้วพูด ติเตียนคนที่ควรติเตียน (๒) พิจารณาไตร่ตรองแล้วพูดสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ ชี้อว่า เป็นผู้รู้ จำกปฏิบัติตนให้รอดพ้นจากอันตราย จะได้รับผลบุญเป็นอันมาก

๗) การพูดด้วยวิสูตริต ผู้พูดได้ชี้อว่ารู้จักบริหารตนไม่ให้ถูกทำลาย ไม่ให้ ต้องโทษ ไม่ให้ผู้รู้ติเตียนได้ จะได้รับผลบุญเป็นอันมาก

๘) การเว้นจากการพูดเท็จ ผู้พูดได้ชี้อว่าเป็นคนดี เป็นคนมีธรรมงาน

๙) การเว้นจากการพูดทุจริต ผู้พูดได้ชี้อว่าเป็นผู้มีอริยทรัพย์

๑๐) การเว้นจากการพูดทุจริต ผู้พูดยอมบริสุทธิ์ ครอบจัมนานะได้ มีปัญญา อย่างยิ่ง ได้บุญมาก

๑๑) การละการเว้นจากการพูดมุสาواท ผู้พูดมีส่วนแห่งความไม่มีภัย ความ ไม่มีเรศ ความไม่เบียดเบียน ไม่ต้องเสวยทุกข์โภมนัส ถือเป็นมหาทาน

๑๒) การละเว้นและการซักชวนผู้อื่นละเว้นจากการพูดเท็จ ผู้พูดจะประสบ ความสุขตลอดกาลนาน วิญญาณสรรเสริญ

๑๓) การเว้นขาดจากการพูดทุจริต แม้บางครั้งผู้พูดอาจจะมีทุกข์ในปัจจุบัน แต่จะมีสุขเป็นวิบากต่อไป

๑๔) การเว้นขาดจากการพูดทุจริต ผู้พูดจะมีความสุขในปัจจุบัน และจะมีสุขเป็นวินาคต่อไป

๑๕) การพูดด้วยธรรม & ประการ ผู้พูดย่อมไปเกิดในสรรศ์

๑๖) การพูดพอประมาณ ผู้พูดจะได้รับอานิสงส์ & ประการ คือ ทำให้ (๑) ไม่พูดเท็จ (๒) ไม่พูดส่อเสียด (๓) ไม่พูดคำหยาบ (๔) ไม่พูดเพ้อเจ้อ (๕) เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสรรศ์

๑๗) การยึดพระรัตนตรัยเป็นสรณะ การเว้นขาดจากการพูดเท็จ ผู้พูดจะได้รับการสรรเสริญ ชื่อเสียงหอมฟุ้งไปทั่วทุกทิศ

๒.๑๖ การพูดที่มีโภยต่อผู้พูด สรุปได้ดังนี้

๑) การพูดด้วยวิจิทุจริต ผู้พูดจะได้รับโภย & ประการ คือ (๑) ตนเองติเตียนตนเอง (๒) ถูกผู้รู้คร่ำแคร้นแล้วติเตียน (๓) กิตติศัพท์ซื่อเสียงที่ชั่วจะแพร่กระจายไปทั่ว ย่อมเสื่อมจากกุศลธรรม ย่อมตั้งอยู่ในอกุศลธรรม (๔) เมื่อเวลาใกล้ตายจะหลงสติ (๕) เมื่อตายไปจะเข้าถึงอบายทุคติ วินิบาต นรก

๒) การพูดด้วยวิจิทุจริต ผู้พูดย่อมไม่บริสุทธิ์ ครอบจำนานะ ไม่ได้ ไม่เจริญด้วยปัญญา ไม่ประสบบุญ

๓) การพูดเท็จ ผู้พูดจะประสบความทุกข์ตลอดกาลนาน ถูกวิญญาณติเตียน

๔) การพูดสรรเสริญคนที่ควรติเตียน การพูดติเตียนหรือนินทาคนที่ควรสรรเสริญ ผู้พูดจะได้รับโภย ถูกผู้รู้ติเตียน มีบ้าป ไม่ประสบความสุข

๕) การพูดด้วยความวินาค การงานทางวาจา & อายุ คือ พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ ผู้พูดย่อมมีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวินาค

๖) การพูดเท็จทั้งที่รู้ ผู้พูดจะถูกผูกพันด้วยโภยมากมาย คือ จะถูกผูกพันด้วยโรคพยาธิ มะเร็ง โลหิต ปริเทเวะ ทุกข์โทมนัส อุปายาส ราคะ โทสะ โไมหะ นานะทิฏฐิ กิเลสทั้งปวง ทุจริตทั้งปวง ฯลฯ

๗) การพูดด้วยวิจิทุจริต ผู้พูดจะเดือดร้อน คือ จะเป็นทุกข์ว่าตนกล่าวแต่ถ้อยคำทุจริต ไม่ได้กล่าวถ้อยคำที่สุจริต

๘) การพูดด้วยถ้อยคำที่เป็นอกุศล หรือถ้อยคำทุจริต ผู้พูดจะมีโภย ถูกวิญญาณติเตียน มีบ้าปเป็นอันมาก

๕) การพูดเท็จ ผู้พูดจะมีความทุกข์ใจ และประสบภัยแวง ทั้งในปัจจุบันและในสัมประยภาพ

๖๐) การพูดด้วยวิธีทุจริต แม้บางครั้งผู้พูดอาจจะมีความสุขในการพูด แต่ต่อไปจะต้องได้รับทุกข์ คือ เมื่อตายจะไปเกิดในทุกติ วินิบาต นรก

๖๑) การพูดด้วยวิธีทุจริต ผู้พูดยอมเสวยทุกข์ ทั้งในปัจจุบันและในสัมประยภาพ

๖๒) การพูดมาก จะก่อโทยแก่ผู้พูด & ประการ คือ ทำให้เกิด (๑) การพูดเท็จ (๒) การพูดส่อเสียด (๓) การพูดคำหยาบ (๔) การพูดเพ้อเจ้อ และ (๕) เมื่อตายไปจะเกิดในทุกติ วินิบาต นรก

๖๓) การพูดด้วยธรรม ๔ ประการ ผู้พูดจะต้องไปเกิดในนรก

๖๔) การมีวิชาพิค ผู้พูดจะมีการงานผิด ทำให้พลาดจากสวรรค์ และมรรคผล

๓. พระธรรมคำสอนเกี่ยวกับสารที่นำมาใช้ในการลือสาร

ผลการศึกษาค้นคว้า สรุปได้ดังนี้

๓.๑ การจำแนกเนื้อหาของสาร ลักษณะเนื้อหาของสาร จำแนกได้เป็น ๓ ลักษณะ คือ ๑) สารที่เป็นเนื้อหา หรือเรื่องราวเกี่ยวกับอดีต ๒) สารที่เป็นเนื้อหา หรือเรื่องราวเกี่ยวกับปัจจุบัน ๓) สารที่เป็นเนื้อหา หรือเรื่องราวเกี่ยวกับอนาคต

๓.๒ สารหรือน้ำหานี่เป็นโทย ได้แก่ สารดังต่อไปนี้ คือ

๑) สารที่มีลักษณะเป็นเท็จ มีชื่อเรียกว่า สัมปชานุสสาขาวท คือ สารที่มีเนื้อหามุ่งเจตนาจะพูดให้ผู้อื่นเข้าใจคลาดเคลื่อน ไปจากความเป็นจริง กล่าวคือ (๑) เป็นต้นผู้พูดรู้ดีว่าสารหรือน้ำหานี่นำมาพูดนั้นเป็นเท็จ (๒) ขณะที่พูดรู้ดีว่ากำลังพูดรีบเท็จ (๓) พูดแล้วรู้ดีว่าเรื่องที่พูดไปนั้นเป็นเท็จ (๔) เนื้อหาที่พูดนั้นปกปิดอ้างความเห็นบางอย่าง (๕) เนื้อหาที่พูdnั้นปกปิดความพอใจบางอย่าง (๖) เนื้อหาที่พูdnั้นปกปิดอ้างความชอบใจ ความต้องการบางอย่าง (๗) เนื้อหาที่พูdnั้นปกปิดอ้างความจริงบางอย่าง ออาทิ ไม่เห็นพูดว่าเห็น ไม่ได้ยินพูดว่าได้ยิน ไม่ทราบพูดว่าทราบ ไม่รู้พูดว่ารู้ ออาทิ เห็นพูดว่าไม่ได้เห็น ได้ยินพูดว่าไม่ได้ยิน ทราบพูดว่าไม่ทราบ รู้พูดว่าไม่รู้

๒) สารที่มีลักษณะเสียดแทงให้เจ็บใจ เรียกชื่อว่า โอมสาขาวท คือ สารที่มีเนื้อหามุ่งเจตนาจะด่า กระทบ สนประมาท ทำให้ผู้อื่นอับอาย เสียดแทง เจ็บใจ ด้วยข้อความที่

เกี่ยวกับ (๑) ชาติ (๒) ชื่อ (๓) ไทย (๔) การงาน (๕) ศิลปะ (๖) โรค (๗) รูปพรรณ (๘) กิเลส (๙) อาบัติ (๑๐) คำค่าซึ่ง จำแนกได้เป็น ๕ ประเภท ดังนี้คือ ๑. สารที่มีเนื้อหาด้วยกระบวนการเสียดแทงให้เจ็บใจ ๒. สารที่มีเนื้อหาด้วยกระบวนการเสียดแทงให้เจ็บใจ ๓. สารที่มีเนื้อหาประชดกระบวนการเสียดแทงให้เจ็บใจ ๔. สารที่มีเนื้อหาขอกจากกระบวนการเสียดแทงให้เจ็บใจ ๕. สารที่มีเนื้อหาเปรยกระบวนการเสียดแทงให้เจ็บใจ

๓) สารที่มีลักษณะส่อเสียด ได้แก่ (๑) สารที่มีเนื้อหาส่อเสียดเหน็บแหนะกระบวนการชาติ ส่อเสียดเหน็บแหนะกระบวนการชื่อ ส่อเสียดเหน็บแหนะกระบวนการโคงคร ส่อเสียดเหน็บแหนะกระบวนการการทำงาน ส่อเสียดเหน็บแหนะกระบวนการศิลปะ ส่อเสียดเหน็บแหนะกระบวนการโรค ส่อเสียดเหน็บแหนะกระบวนการรูปพรรณ ส่อเสียดเหน็บแหนะกระบวนการกิเลส ส่อเสียดเหน็บแหนะกระบวนการอาบัติ ส่อเสียดเหน็บแหนะกระบวนการคำสอนประมาท (๒) สารที่มีเนื้อหาส่อเสียดเปรยเหน็บแหนะกระบวนการชาติ ส่อเสียดเปรยเหน็บแหนะกระบวนการชื่อ ส่อเสียดเปรยเหน็บแหนะกระบวนการโคงคร ส่อเสียดเปรยเหน็บแหนะกระบวนการการทำงาน ส่อเสียดเปรยเหน็บแหนะกระบวนการศิลปะ ส่อเสียดเปรยเหน็บแหนะกระบวนการโรค ส่อเสียดเปรยเหน็บแหนะกระบวนการรูปพรรณ ส่อเสียดเปรยเหน็บแหนะกระบวนการกิเลส ส่อเสียดเปรยเหน็บแหนะกระบวนการอาบัติ ส่อเสียดเปรยเหน็บแหนะกระบวนการคำสอนประมาท

๔) สารที่มีเนื้อหาลักษณะเป็นการประจบ

๕) สารที่มีเนื้อหาลักษณะเป็นการเกียดกัน

๖) สารที่มีเนื้อหาเป็นการค่า การพูดเล่น การนินทา การกล่าวโทษ การเหยียดหยาม การทำลายชื่อเสียงผู้อื่น

๓.๓ สารที่ควรนำมาพูดในการสื่อสาร ได้แก่ สารต่อไปนี้ คือ ๑) สารที่มีเนื้อหาเป็นธรรม เป็นประโยชน์ (๒) สารที่เป็นสิ่งที่ดี เป็นกุศลธรรม (๓) สารที่เป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ เป็นธรรม ไม่มีโทษ (๔) สารที่มีเนื้อหามิ่มเป็นที่ตั้งแห่งความเร้าร้อน เป็นธรรมอันไม่เป็นไปเพื่อสั่งสมกิเลส (๕) สารที่มีเนื้อหาเป็นธรรม มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก (๖) สารที่มีเนื้อหาเป็นธรรมที่เป็นอธิษฐาน เป็นมารดาข้าว (๗) สารที่มีเนื้อหาเป็นสัทธธรรม เป็นสัปปุริธรรม

๓.๔ สารที่ไม่ควรนำมาพูดในการสื่อสาร ได้แก่ สารต่อไปนี้ คือ ๑) สารที่มีเนื้อความไม่เป็นธรรม เป็นสิ่งที่ไม่มีประโยชน์ (๒) สารที่มีเนื้อความเป็นสิ่งที่ไม่ดี เป็นอคุกศลธรรม (๓) สารที่มีเนื้อหามิ่มเป็นประโยชน์ เป็นธรรมที่มีโทษ (๔) สารที่มีเนื้อหาเป็นที่ตั้งแห่งความเร้าร้อน เป็นไปเพื่อสั่งสมกิเลส (๕) สารที่มีเนื้อหาที่มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก

๖) สารที่มีเนื้อหาเป็นธรรมที่มิใช่อริยมรรค เป็นธรรมที่เป็นมรรคด้วย ๗) สารที่มีเนื้อหาเป็นอสัทธรรค เป็นอสัปปุริษธรรม

๓.๕ สารที่หมาย และไม่หมายกับผู้ฟัง สรุปได้ดังนี้

๑) สารหรือเนื้อหาที่หมายกับผู้ฟัง จำแนกได้ ดังนี้ (๑) สารที่มีเนื้อหากล่าว สรรเสริญคุณของครรชชา หมายกับผู้ฟังที่มีความครรชชา (๒) สารที่มีเนื้อหากล่าวสรรเสริญคุณของการถือศีล การมีศีล หมายกับผู้ฟังที่เป็นคนมีศีล (๓) สารที่มีเนื้อหากล่าวสรรเสริญคุณของการได้ฟังมาก การได้ศึกษามาก หมายกับผู้ฟังที่เป็นคนสนใจฟัง สนใจฝึกษา (๔) สารที่มีเนื้อหากล่าวสรรเสริญคุณของการบริจาก การให้ทาน หมายกับผู้ฟังที่ชอบบริจาก (๕) สารที่มีเนื้อหากล่าวสรรเสริญคุณของปัญญา หมายกับผู้ฟังที่มีปัญญา

(๖) สารหรือเนื้อหาที่ไม่หมายกับผู้ฟัง จำแนกได้ ดังนี้ (๑) สารที่มีเนื้อหากล่าว สรรเสริญคุณของครรชชา ไม่หมายกับผู้ฟังที่ไม่เชื่อเรื่องความครรชชา (๒) สารที่มีเนื้อหากล่าว สรรเสริญคุณของการถือศีล การมีศีล ไม่หมายกับผู้ฟังที่ไม่มีศีล ไม่ปฏิบัติศีล (๓) สารที่มีเนื้อหากล่าวสรรเสริญคุณของการได้ฟังมาก การได้ศึกษามาก ไม่หมายกับผู้ฟังที่ไม่ชอบไม่สนใจฟัง ไม่สนใจในการศึกษา (๔) สารที่มีเนื้อหากล่าวสรรเสริญคุณของการบริจาก การให้ทาน ไม่หมายกับผู้ฟังที่มีความตระหนี่ (๕) สารที่มีเนื้อหากล่าวสรรเสริญคุณของปัญญา ไม่หมายกับผู้ฟังที่มีปัญญาทราม

๓.๖ สารสุภาษิตที่เป็นคติสอนใจ และใช้สำหรับประกอบการพูด ได้แก่ สารสุภาษิต ที่ว่าด้วย ๑) ถ้อยคำไฟเราะทำให้ประชาชนรัก ๒) การใคร่ครวญไม่หลงเชื่อในถ้อยคำของคนชัว ๓) การไม่เชื่อไม่ทำความคิดสอนของท่านผู้รู้ย่อมถึงซึ่งความพินาศ ๔) เมื่อพุดลิ่งได้การทำสิ่งนั้น ๕) การพูดในกาลที่ควรพูด ๖) การรู้สึกตัวว่าผิดแล้วสารภาพผิด ก็ควรให้อภัยกัน ๗) การบอกความทุกข์แก่ผู้ที่ควรบอก ๘) การไม่รักษาคำพูด ๙) การบอกความลับแก่คนสกุลทรราม ปากบอน ๑๐) การระมัดระวังในการเปิดเผยความลับ ๑๑) การปกปิดความลับไว้ก่อน เมื่อประโยชน์ยังไม่ สำเร็จ ๑๒) การไม่เปิดเผยความลับแก่นุคคลบางจำพวก ๑๓) วาจาที่ควรพูด ๑๔) การพูดของบัณฑิต ๑๕) คำกล่าวของคนพาล ๑๖) คำพูดของราชเสวก ๑๗) การพูดของสัปบุรุษ ๑๘) วาจาของผู้ประกอบด้วยโทสะ ๑๙) คำพูดของผู้ที่ดีมีสุรา ๒๐) การพูดของหลั่ง ๒๑) การพูดของผู้เป็นมิตร และผู้มิใช่มิตร ๒๒) การพูดของมิตรปากหวาน ๒๓) การพูดของผู้มีสติหลงลืม ๒๔) คนดี แต่พูด ๒๕) คนที่พูดเท็จจะไม่ทำนาปืนอีกไม่มี ๒๖) คำพูดของบุคคลอื่น ๒๗) การพึงคบผู้ที่ กล่าวตักเตือน ๒๘) การไม่ทำตนเป็นมิตรกับคนพูดส่อเสียด ๒๙) การหลีกไปให้พ้นผู้

ประทุยร้าย ๓๐) การพูดนินทา ๓๑) ความประเสริฐของการอดทนต่อถ้อยคำ ๓๒) ผู้ด้วยร่มได้รับการค่าตอบ ๓๓) การไม่จ้องเรวงานถ้อยคำ ๓๔) โภษและวิบากกรรมของถ้อยคำพูด ๓๕) สุภาษีตของนางอัมพาลีเตรี ๓๖) สัตบุญกกล่าวคำอันเป็นสุภาษีตว่าเป็นธรรมสูงสุด ๓๗) วาจาสุภาษีตย่อมไม่มีผลแก่บุคคลผู้ไม่ทำ ไม่นำมาปฏิบัติ

๔. พระธรรมคำสอนเกี่ยวกับภาษาที่ใช้ในการพูดสื่อสาร

ผลการศึกษาด้านครัว สรุปได้ดังนี้

๔.๑ ความหมายของการพูด คือ การแสดงให้รู้ความหมายด้วยวาจา และกิริยา ท่าทาง ของผู้มีจิตเป็นกุศล เป็นอกุศล หรือเป็นอัพยากฤต

๔.๒ ลักษณะการเกิดถ้อยคำ ใน การเปล่งเสียงพูดเป็นถ้อยคำ ผู้พูดต้องมีเจตนาดี สวยงาม สัญญา จิต ตรึกและตรงก่อน จึงจะเปล่งถ้อยคำขอภัยได้

๔.๓ เสียงของถ้อยคำพูดที่ดี ต้องประกอบด้วยองค์ ๘ คือ ๑) ไม่ติดขัด แจ่มใส ๒) ชัดเจน พังง่าย ๓) ไพเราะ เสนา นุ่มนวล ๔) น่าฟัง ชวนฟัง ชวนให้ติดใจ ๕) กลมกล่อม ๖) ไม่ แปรร่วง ไม่พร่า ๗) ลึก ๘) มีกังวน

๔.๔ ถ้อยคำภาษาที่ควรนำมาใช้ในการพูดสื่อสาร ควรใช้แต่ถ้อยคำที่ดี คือ ถ้อยคำที่ ไร้โภษ พังสนายหู ไพเราะจับใจ เป็นถ้อยคำของชาวเมือง เป็นถ้อยคำที่ชนทั่วไปชื่นชม ไม่ควร ใช้ถ้อยคำที่ลามก เป็นปม เป็นกาก ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เกี่ยวผู้อื่น ไว้ ข້າให้โกรธ ไม่เป็นไปเพื่อ สมารถ

๔.๕ ลักษณะของถ้อยคำภาษาที่ดี ได้แก่ ถ้อยคำดังต่อไปนี้ คือ

(๑) ถ้อยคำที่ประกอบด้วยองค์ ๕ คือ (๑) ถ้อยคำที่กล่าวถูกกาล (๒) ถ้อยคำที่จริง (๒) ถ้อยคำที่อ่อนหวาน (๓) ถ้อยคำที่ประกอบด้วยประโยชน์ (๔) ถ้อยคำที่ ประกอบด้วยเมตตาจิต

(๕) ถ้อยคำที่ประกอบด้วยองค์ ๔ คือ (๑) ถ้อยคำที่เป็นสุภาษีต (๒) ถ้อยคำที่เป็นธรรม (๓) ถ้อยคำที่เป็นที่รัก (๔) ถ้อยคำที่เป็นจริง

(๖) ถ้อยคำที่เป็นสัมมาวาจา ได้แก่ (๑) ถ้อยคำที่ไม่เป็นเท็จ (๒) ถ้อยคำไม่ ส่อเสียด (๓) ถ้อยคำที่ไม่หยาบ (๔) ถ้อยคำไม่เพ้อเจ้อ

(๕) ถ้อยคำที่เป็นวจิสุจริต ได้แก่ (๑) ถ้อยคำจริง (๒) ถ้อยคำไม่ส่อเสียด (๓) ถ้อยคำสุภาพ อ่อนหวาน (๔) ถ้อยคำพอประมาณ

๙) ถ้อยคำที่เป็นอริยโวหาร หรือถ้อยคำที่เป็นโวหารอันประเสริฐ ได้แก่ (๑) คำกล่าวสิ่งที่ไม่เห็นว่าไม่เห็น คำกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ยินว่าไม่ได้ยิน คำกล่าวสิ่งที่ไม่ทราบว่าไม่ทราบ คำกล่าวสิ่งที่ไม่รู้ว่าไม่รู้ คำกล่าวสิ่งที่เห็นว่าเห็น คำกล่าวสิ่งที่ได้ยินว่าได้ยิน คำกล่าวสิ่งที่ทราบว่าทราบ คำกล่าวสิ่งที่รู้ว่ารู้ (๒) ถ้อยคำที่ไม่เป็นเท็จ ไม่ส่อเสียด ไม่หมาย ไม่เพ้อเจ้อ

๖) ถ้อยคำที่เป็นภาษาท้องถิ่นของผู้รับสารหรือผู้พูด

๔.๖ ลักษณะของถ้อยคำภาษาที่ไม่ดี ได้แก่ ถ้อยคำดังต่อไปนี้ คือ

(๑) ถ้อยคำทุจริต คือ (๑) ถ้อยคำเท็จ (๒) ถ้อยคำส่อเสียด (๓) ถ้อยคำหยาบ

(๔) ถ้อยคำเพ้อเจ้อ

(๕) ถ้อยคำทุพภาษิต ได้แก่ ถ้อยคำที่ไม่ดี ถ้อยคำเครื่าหนون ถ้อยคำที่วิญญาณดีเด่น

(๖) ถ้อยคำที่เป็นมิจฉาวาจา คือ (๑) ถ้อยคำเท็จ (๒) ถ้อยคำส่อเสียด

(๗) ถ้อยคำหยาบ (๘) ถ้อยคำเพ้อเจ้อ

(๙) ถ้อยคำที่เป็นอนริยโวหาร หรือถ้อยคำที่เป็นโวหารอันไม่ประเสริฐ ได้แก่ (๑) คำกล่าวสิ่งที่ไม่เห็นว่าเห็น คำกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ยินว่าได้ยิน คำกล่าวสิ่งที่ไม่ทราบว่าทราบ คำกล่าวสิ่งที่ไม่รู้ว่ารู้ คำกล่าวสิ่งที่เห็นว่าไม่เห็น คำกล่าวสิ่งที่ได้ยินว่าไม่ได้ยิน คำกล่าวสิ่งที่ทราบว่าไม่ทราบ คำกล่าวสิ่งที่รู้ว่าไม่รู้ (๒) ถ้อยคำเท็จ ถ้อยคำส่อเสียด ถ้อยคำหยาบ ถ้อยคำเพ้อเจ้อ

(๓) ถ้อยคำที่เป็นอกุศล คือ (๑) ถ้อยคำเท็จ (๒) ถ้อยคำส่อเสียด

(๔) ถ้อยคำหยาบ (๕) ถ้อยคำเพ้อเจ้อ

๔.๗ การใช้อวัจนภาษา สรุปได้ดังนี้

(๑) การใช้ภาษา ควรใช้ดังนี้ คือ (๑) ไม่ถึงตาดู ไม่ค่อนตาดูผู้ฟัง ไม่จำเลือง ตาดูผู้ฟังด้วยความโกรธ (๒) ให้มองผู้ฟังตรง ๆ มองหน้าผู้ฟัง (๓) ไม่มองไปเบื้องบน ไม่มองไปเบื้องล่าง (๔) ใน tacaya เวรมตดา

(๕) สีหน้า ไม่ทำหน้านิ่วគิชนาวด สีหน้าต้องเบิกบาน

(๖) การนั่ง ควรนั่งดังนี้ (๑) ไม่นั่งแกร่งมือแกร่งเท้า (๒) ไม่นั่งชันเข่า (๓) ไม่นั่งเท้าแขน (๔) ไม่นั่งไขว้ขา (๕) ไม่นั่งยันคาง (๖) นั่งด้วยท่าทางส่งงาน (๗) ท่าทางไม่ประหม่า ตื่นกลัว

(๘) การเดิน ควรเดินดังนี้ (๑) ก้าวเท้าขาวก่อน (๒) ช่วงเท้าที่ก้าวย่าง ไม่กว้าง หรือแคบเกินไป (๓) ไม่ก้าวเท้าเร็วหรือช้าเกินไป (๔) ไม่เดินให้เข่าหรือข้อเท้ากระแทบกัน (๕)

ไม่เดินยกอก แอล์นอก กระแทกอก หรือถ่ายอก (๖) เมื่อปรากฏภัยต่อที่ประชุมชน ไม่เดินยืดกาย ย่อกาย คุ้กกาย หรือถ่ายร่างกาย

๕.๙ ถ้อยคำภาษาที่ใช้ในการกล่าวทักษะผู้ฟัง สรุปได้ดังนี้

(๑) ถ้อยคำที่ใช้ในการกล่าวทักษะผู้ฟัง ควรใช้ดังนี้ (๑) กล่าวคำทักษะตามพระนาม ตามพระราชวงศ์ หรือตามนามของผู้ฟัง (๒) กล่าวคำทักษะตามสถานภาพของผู้ฟัง (๓) กล่าวคำทักษะตามพระยศ ตามตำแหน่งของผู้ฟัง (๔) กล่าวคำทักษะตามเพศของผู้ฟัง (๕) กล่าวคำทักษะด้วยคำสรรพนามแทนการกล่าวนามหรือสถานภาพของผู้ฟัง (๖) กล่าวคำทักษะด้วยการใช้คำขานรับ

(๗) ถ้อยคำที่เหมาะสมกับการกล่าวคำทักษะผู้ฟัง มีดังนี้ (๑) คำทักษะผู้ฟังที่มีลำดับชั้นต่ำกว่า จะใช้ถ้อยคำที่ไม่แสดงความรู้สึก (๒) คำทักษะผู้ฟังที่มีลำดับชั้นต่ำกว่าจะใช้ถ้อยคำที่แสดงให้ทราบถึงลำดับชั้นฐานที่ต่ำกว่าของผู้ฟัง (๓) คำทักษะผู้ฟังที่มีลำดับชั้นฐานสูงกว่า ควรใช้ถ้อยคำที่แสดงการยกย่อง เคารพให้เกียรติ (๔) คำทักษะผู้ฟังที่มีลำดับชั้นฐานสูงกว่า ไม่ควรใช้ถ้อยคำที่แสดงถึงการไม่เคารพ ไม่ยกย่อง ไม่ให้เกียรติ

๕. พระธรรมคำสอนเกี่ยวกับผู้ฟัง

ผลการศึกษาค้นคว้าสรุปได้ดังนี้

๕.๑ ความหมายของการฟัง

การฟัง คือ ธรรมชาติของการได้ยินเสียงต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้แต่สัมผัสรับรู้ได้

๕.๒ ความสำคัญของการฟัง มีดังนี้ คือ

การได้สัมผัสรู้เรื่องราวต่าง ๆ แล้วกระทำในใจโดยแบบ cavity สิ่งดังกล่าวจะเป็นปัจจัยให้ผู้ฟังเกิดสัมมาทิฏฐิ เกิดปัญญา เป็นแนวทางให้เกิดสัมมาว่าจาร

๕.๓ ประโยชน์ของการฟัง สรุปได้ดังนี้ คือ

(๑) ช่วยให้ผู้ฟังได้รับอนิสงส์ & ประการ คือ (๑) ได้ฟังในสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง (๒) เข้าใจชัดเจนขึ้นในสิ่งที่เคยได้ฟังมาแล้ว (๓) ช่วยบรรเทาความสงสัยในเรื่องนั้น ๆ ลงได้ (๔) ช่วยให้เกิดสัมมาทิฏฐิ (๕) ทำให้เกิดความครับญา

(๖) ช่วยให้ผู้ฟังมีความจริง มีปัญญา ประสบความสุข

๕.๔ การจำแนกประเภทของผู้ฟัง จำแนกตามลักษณะสำคัญได้ดังนี้

(๑) จำแนกประเภทตามระดับสถาปัญญา แบ่งได้เป็น ๓ จำพวก คือ (๑) ผู้พึงจำพวกมีปัญญาคร่าว มีลักษณะดังนี้ คือ ขณะที่นั่งฟัง จำเป็นต้น ท่าทาง และบันปลายของเรื่องที่ฟังไม่ได้ เมื่อถูกกลับไปก็จำไม่ได้ (๒) ผู้พึงจำพวกมีปัญญาเหมือนตัก มีลักษณะดังนี้ คือ ขณะฟัง จำเรื่องที่ฟังได้ แต่เมื่อถูกกลับไปก็ลืม จำไม่ได้ (๓) ผู้พึงจำพวกมีปัญญากราวยาว ว่างหวง มีลักษณะดังนี้ คือ ขณะฟังจำเรื่องที่ฟังทั้งหมด ได้ เมื่อถูกกลับไปก็ยังจำได้ไม่ลืม

(๒) จำแนกประเภทตามความสามารถในการรับรู้ และการเข้าใจในสิ่งที่ได้ฟัง แบ่งได้เป็น ๕ จำพวก ดังนี้ (๑) ผู้ฟังที่สามารถเข้าใจความหมายในสิ่งที่ได้ฟัง ผู้ฟังที่ไม่สามารถเข้าใจสิ่งที่ได้ฟัง (๒) ผู้ฟังที่มีโอกาสฟังธรรมของพระพุทธเจ้า ผู้ฟังที่ไม่มีโอกาสได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้า (๓) ผู้ฟังที่จำธรรมที่ได้ฟังได้ ผู้ฟังที่จำธรรมที่ได้ฟังไม่ได้ (๔) ผู้ฟังที่ไตรตรอง อรรถแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ได้ ผู้ฟังที่ไม่ไตรตรองอรรถแห่งธรรมที่ตนทรงจำไว้ได้ (๕) ผู้ฟังที่มีความรู้ความเข้าใจในธรรมที่ได้ฟังแล้วนำมาปฏิบัติถูกต้อง ผู้ฟังที่ไม่เข้าใจในธรรมที่ได้ฟังและนำมาปฏิบัติไม่ถูกต้อง

(๓) จำแนกประเภทตามโอกาสในการฟัง และการได้รับประโยชน์จากการฟัง แบ่งได้เป็น ๔ จำพวก คือ (๑) พากที่ได้ฟังนานน้อย และไม่ได้รับประโยชน์จากการฟัง (๒) พากที่ได้ฟังนานน้อย และได้รับประโยชน์จากการฟัง (๓) พากที่ได้ฟังมาก แต่ไม่ได้รับประโยชน์จากการฟัง (๔) พากที่ได้ฟังมาก และได้รับประโยชน์จากการฟัง

(๔) จำแนกประเภทตามความยากง่าย ใน การที่จะอธิบายให้เข้าใจในสิ่งที่ฟัง แบ่งได้เป็น ๓ จำพวก คือ (๑) พากที่อธิบายให้เข้าใจได้ยาก (๒) พากที่อธิบายให้เข้าใจได่ง่าย (๓) พากที่อธิบายให้เข้าใจได้พอประมาณ

(๕) จำแนกประเภทตามลักษณะของการคบค้าสมาคมกัน แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ (๑) ประเภทที่ได้ฟังนานน้อยที่นิยมคบค้าสมาคมกับพากที่ได้ฟังนานน้อย (๒) ประเภทที่ได้ฟังมากที่นิยมคบค้าสมาคมกับพากที่ได้ฟังมาก

(๖) จำแนกประเภทตามปฏิกิริยาในการพูด トイ้ตอบในการฟัง แบ่งได้เป็น ๔ จำพวก คือ (๑) ประเภทที่สามารถトイ้ตอบได้ถูกต้อง แต่ไม่ว่องไว (๒) ประเภทที่สามารถトイ้ตอบได้ว่องไว แต่ไม่ถูกต้อง (๓) ประเภทที่トイ้ตอบได้ถูกต้อง และว่องไว (๔) ประเภทที่トイ้ตอบไม่ถูกต้อง และไม่ว่องไว

๕.๕ ลักษณะของผู้พึงที่ดี สรุปได้ดังนี้

(๑) ต้องเป็นผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ คือ (๑) เป็นผู้ไม่พูดมาก (๒) ไม่พูดคำที่ผู้อื่นพูดแล้วมาก (๓) ไม่พูดประภัติ (๔) มีจิตไม่ฟุ่งซ่านขณะที่กำลังฟัง มีปัญญา ไม่

ไม่เจ้า (๕) มีจิตแన่วแน่ มีสมารถ กระทำในใจโดยแยกชาย ไม่เป็นผู้มีความถือตัวว่าเข้าใจในสิ่งที่ยังไม่เข้าใจ ธรรม & ประการ อิกอย่าง คือ (๑) ไม่ลบหลู่คุณผู้พูดในขณะกำลังฟัง (๒) ไม่ถูกความลบหลู่ครอบงำ ไม่มีจิตแหน่งดีในขณะกำลังฟัง (๓) ไม่ค่อยขับผิด ไม่มีจิตกระทบบมุ่งร้ายต่อผู้พูด ไม่มีจิตกระด้าง โทรศั้งหัดใจ (๔) มีปัญญา ไม่ไม่เจ้า (๕) ไม่เป็นผู้มีความถือตัวว่าเข้าใจในสิ่งที่ยังไม่เข้าใจ

(๖) เป็นผู้มีความอดทนต่อคำหยาบ ไม่โต้ตอบกับผู้ที่กล่าวคำหยาบ แม้จะถูกว่ากล่าวด้วยคำหยาบ ก็ให้อภัยได้ ยังสามารถไม่ตรึงกันไว้ได้

(๗) เป็นผู้ไม่นักโทรศั้งผู้อื่นว่ากีไม่ขัดใจ ไม่โทรศั้ง เคือง ไม่มีความพยายามทางมาดร้าย ไม่แสดงอาการโทรศั้งให้ปรากฏ

(๘) เป็นผู้ว่าจ่าย ผู้ฟังที่เป็นผู้ว่าจ่าย มีลักษณะดังนี้ คือ (๑) เป็นผู้ไม่ยกตน ไม่ชั่มผู้อื่น (๒) ไม่นักโทรศั้ง ไม่ถูกความโทรศั้งครอบงำ (๓) ไม่นักโทรศั้ง ไม่ผูกโทรศั้ง (๔) ไม่นักโทรศั้ง ไม่นักระแวง เพราะความโทรศั้งเป็นเหตุ (๕) ไม่นักโทรศั้ง ไม่กล่าวว่าจายแสดงถึงอาการโทรศั้ง (๖) ไม่เป็นคนลบหลู่ตีเสมอ (๗) ไม่เป็นคนริษยา ไม่เป็นคนตระหนึ่น (๘) ไม่เป็นคน โ้อ้อด ไม่เป็นคนเจ้ามายา (๙) ไม่เป็นคนกระด้าง ไม่ดูหมื่นผู้อื่น (๑๐) ไม่ถือแต่ความเห็นของตน ไม่ดื้อรั้น สามารถอธิบายให้เข้าใจได้ง่าย

(๙) เป็นผู้มีความยินดี ชอบใจ ต้องการฟังในการว่ากล่าวตักเตือน

(๑๐) เป็นผู้มีครั้งชา มีปัญญา

(๑๑) เป็นผู้ไม่เชื่อโดยง่าย

(๑๒) เป็นผู้มีอารมณ์สงบเรียบร้อยในการฟังเรื่องราวต่าง ๆ อย่างแท้จริง

(๑๓) รู้จักให้อภัย เมื่อผู้อื่นพูดผิดไป แล้วกลับสำนึกรู้ได้ กล่าวคำขอโทษ

(๑๔) ไม่รู้สึกหวั่นไหวในคำพูดทึ่ง掠าย กล่าวคือ ไม่โอนเอียง ไม่สะท้านไม่สะเทือน เพราะคำนินทา เพราะคำตีบิน หรือ เพราะความไม่สรรสิริญ ไม่ยกย่อง

๔.๖ ลักษณะของผู้ฟังที่ไม่ได้ สรุปได้ดังนี้

(๑) เป็นผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ คือ (๑) ไม่ฟังด้วยดี (๒) ไม่เจียหูฟัง (๓) ไม่ตั้งใจดิตตามทำความเข้าใจเรื่องที่ฟัง (๔) ถือเอาแต่สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ (๕) ทิ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ (๖) ประกอบด้วยขันติที่ไม่สมควร

(๗) เป็นผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ คือ (๑) พูดมาก (๒) พูดคำที่ผู้อื่นพูดแล้วมาก (๓) พูดประราบทน (๔) มีจิตฟังช้าน มีปัญญาทราม ไม่เจ้า (๕) ไม่ทำใจโดยแยกชาย ถือตัวว่าเข้าใจในสิ่งที่ยังไม่เข้าใจ ธรรม & ประการ อิกอย่าง คือ (๑) ลบหลู่คุณผู้พูดในขณะกำลัง

ฟัง (๒) ถูกความลบหลู่ครอบงำ มีจิตแเปล่งดี (๓) เคยจับผิด มีจิตมุ่งร้าย มีจิตกระด้าง (๔) มีปัญญา
ธรรม โน่นเง่า (๕) ถือตัวว่าเข้าใจในสิ่งที่ยังไม่เข้าใจ

(๖) เป็นผู้มัก กอรช แสดงอาการ กอรชให้ปรากฏ กล่าวคือ ถูกผู้อื่นว่าเพียง
เล็กน้อย ความ กอรชก็กำเริบ แสดงอาการกระด้าง แสดงความ กอรช ความคิดประทุร้าย แสดง
อาการ ไม่ชอบใจอกมาให้เห็น

(๗) เป็นผู้ที่เชื่อ โดยง่าย

(๘) เป็นผู้ว่าจาก ผู้ฟังที่ว่าจาก ได้แก่ ผู้ฟังที่มีลักษณะดังนี้ คือ (๑) เป็นผู้
ยกตนข่มท่าน (๒) เป็นคนมัก กอรช ถูกความ กอรชครอบงำ (๓) เป็นคนมัก กอรช ผูก กอรช เพราะ
ความ กอรชเป็นเหตุ (๔) เป็นคนมัก กอรช มักระແวง เพราะความ กอรชเป็นเหตุ (๕) เป็นคนมัก
กอรช มักกล่าวว่าจะด้วยอาการ กอรช (๖) เป็นผู้ลับหลู่ ตีเสมอ (๗) เป็นคนชอบริษยา ตรหานี (๘)
เป็นคนโ้ออวด เจ้ามายา (๙) เป็นคนกระด้าง ดูหมิ่นผู้อื่น (๑๐) เป็นคนที่ถือแต่ความเห็นของตน
ดื้อรั้น แก้ไขได้ยาก

๔.๗ ข้อควรปฏิบัติในการฟัง สรุปได้ดังนี้ คือ

(๑) ต้องฟังด้วยดี ต้องรู้จักตั้งค่าdam เพื่อการฟังด้วยดี และการรู้จักตั้งค่าdam
จะช่วยให้เกิดปัญญา

(๒) ต้องมีความศรัทธาในตัวผู้พูด เพราะการมีศรัทธาจะช่วยให้เกิดความ
ต้องการที่จะเข้าไปหาผู้พูด

(๓) ต้องเข้าไปหาผู้พูดให้ได้ เพราะการเข้าไปหาผู้พูดได้ จะช่วยให้มีโอกาส
เข้าไปนั่งใกล้ผู้พูด

(๔) ต้องเข้าไปนั่งใกล้ผู้พูดให้ได้ เพราะการเข้าไปนั่งใกล้ผู้พูด จะช่วยให้มี
ความตั้งใจในการฟัง

(๕) ต้องมีความตั้งใจฟัง เพราะการตั้งใจฟัง จะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจใน
เรื่องที่กำลังฟัง

(๖) ต้องพยายามฟังให้เข้าใจ เพราะการเข้าใจในสิ่งที่ฟัง จะช่วยให้ทรงจำเรื่อง
ที่ฟังได้

(๗) ต้องทรงจำเรื่องที่ฟังให้ได้ เพราะการทรงจำไว้ได้ จะช่วยให้สามารถนำ
เรื่องที่ได้ฟังไปใช้ปัญญาคร่ร่วมเนื้อความ ได้

(๘) ต้องรู้จักใช้ปัญญาคร่ร่วมเนื้อความ เพราะการรู้จักใช้ปัญญาคร่ร่วม
เนื้อความ ได้ จะช่วยให้สามารถเลือกได้ว่าเรื่องใดสมควรฟัง เรื่องใดไม่สมควรฟัง

๕) ต้องรู้จักเลือกเรื่องที่ควรฟัง เพราะการรู้จักเลือกเรื่องที่ควรฟังได้ จะช่วยให้เกิดความพอใจในการฟัง

๕.๙ ข้อแนะนำในการฟัง สรุปได้ ดังนี้

๑) ผู้ฟังต้องรู้จักสังเกต และวิเคราะห์ให้ได้ว่า ผู้พูดเป็นบุคคลที่จัดเป็นคนพาล หรือจัดเป็นบัณฑิต (๑) ผู้พูดที่จัดเป็นคนพาล ผู้ฟังไม่ควรตอบไม่ควรเข้าไปใกล้ นิมิตของคนพาล สังเกตได้จากสิ่งต่อไปนี้ คือ คนพาลมักคิดเรื่องที่คิดช้า พูดคำที่พูดช้า ทำกรรมที่ทำช้า ประกอบภัยทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ภัยกรรมอภุค วจีกรรมอภุค มโนกรรมอภุค ภัยกรรมที่เป็นไทย วจีกรรมที่เป็นไทย มโนกรรมที่เป็นไทย ภัยกรรมที่เป็นไทย เป็นภัยเดียว วจีกรรมที่เมียดเบียน มโนกรรมที่เบียดเบียน ตั้งคำถามไม่แบบ cavity เนตรหรือตอบคำถามไม่แบบ cavity ไม่ยินดีในการเฉลยปัญหาที่ผู้อื่นเฉลยหรือตอบอธิบายโดยแบบ cavity ด้วยเนื้อความที่ถูกต้องเหมาะสมสละสละ และไม่ไคร่ควรญให้รับกอบ กล่าวสารรรเรศริญคุณผู้ที่ไม่ควรสารรรเรศริญ กล่าวติเตียนผู้ที่ควรสารรรเรศริญ (๒) ผู้พูดที่จัดเป็นบัณฑิต ผู้ฟังควรคนควรเข้าไปใกล้ นิมิตของบัณฑิต สังเกตได้จากสิ่งต่อไปนี้ คือ บัณฑิตมักคิดแต่ความคิดที่ดี มักพูดแต่คำพูดที่ดี มักทำแต่การทำที่ดี ประกอบด้วยภัยสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ภัยกรรมกุศล วจีกรรมกุศล มโนกรรมกุศล ภัยกรรมที่ไม่เป็นไทย วจีกรรมที่ไม่เป็นไทย มโนกรรมที่ไม่เป็นไทย รู้จักตั้งคำถามโดยแบบ cavity ตอบคำถามโดยแบบ cavity ยินดีในการเฉลยปัญหาหรือการตอบคำถามที่ผู้อื่นตอบ โดยแบบ cavity ด้วยเนื้อความที่ถูกต้องเหมาะสมสละสละ รู้จักไคร่ควรญสืบสานรับกอบ แล้วกล่าวติเตียนผู้ที่ควรติเตียน และกล่าวสารรรเรศริญผู้ที่ควรสารรรเรศริญ

๒) ผู้ฟังต้องรู้จักเลือกให้ได้ว่าเรื่องใดควรฟัง เรื่องใดไม่ควรฟัง โดยใช้หลักเกณฑ์ดังนี้ คือ (๑) ถ้าเรื่องที่จะฟังทำให้กุศลธรรมเจริญขึ้น กุศลธรรมเสื่อมลงก็ไม่ควรฟัง (๒) ถ้าเรื่องที่จะฟังทำให้กุศลธรรมเสื่อมลง กุศลธรรมเจริญขึ้นก็ควรฟัง

๓) ผู้ฟังต้องรู้จักตั้งคำถามให้เป็น เพื่อจะได้รับประโยชน์ต่าง ๆ ในการฟัง อันจะนำมาซึ่งปัญญาและปฏิภัณต์แก่ตนเอง จากการตั้งคำถามนั้น

๔) ผู้ฟังต้องมีความอดกลั้นมีเมตตา ไม่ควร กอกรหตอบผู้พูดที่พูดด้วยความโกรธ ด้วยวาจาที่เป็นไทย เป็นเท็จ หมาย cavity ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ หรือพูดด้วยความโกรธ

๕) ผู้ฟังที่ถูกผู้อื่นประทุร้ายด้วยวาจา เช่น ถูกด่า เสียดสี เหี้ยดหมาย ติเตียน ไม่ควร โต้ตอบกลับด้วยคำหมาย ไม่ควรทำให้ผู้นั้นเป็นศัตรู

๖) ผู้ฟังต้องรู้จักระงับความโกรธ ขณะกำลังฟังผู้อื่นกล่าวคำติเตียน หรือนินทา โดยใช้วิธีพิจารณาดังนี้ว่า ถ้าตนเองพึงโกรธเพราการติเตียน หรือการนินทานั้นเป็นปัจจัย

การกระทำดังกล่าวเป็นสิ่งที่ควรดำเนินการเป็นอย่างยิ่ง และหากยังกระทำ เมื่อตายไปคงต้องไปสู่ทุกต้นน่อง เมื่อพิจารณาดังนี้แล้ว หากจะรับความโกรธลงได้ ความคับแคร้นกระวนกระวาย ก็ย่อมไม่มี

(๓) ผู้ฟังต้องไม่เลื่อมใสในตัวผู้พูด เพียงเพราะความมีรูปงาม หรือ เพราะได้ฟังคำที่ผู้อื่นกล่าวยกย่องสรรเสริญให้ได้ยิน หากเป็นเช่นนั้นจะทำให้ตကอยู่ในอำนาจของ พันธาระ ไม่ใช่ เป็นเหตุให้ไม่ได้รู้ซึ่งถึงคุณสมบัติที่แท้จริงของผู้พูด ว่าเป็นบุคคลเช่นใด

๕.๕ การใช้วิจารณญาณในการฟัง สรุปได้ดังนี้

(๑) อย่าเชื่อสิ่งที่ได้ฟังโดยอาการ ๑๐ อย่าง คือ (๑) อย่าได้เชื่อถือ เพราะคิดว่า เป็นถ้อยคำที่กล่าวตาม ๆ กันมา (๒) อย่าได้เชื่อถือ เพราะคิดว่าเป็นถ้อยคำที่ถือสืบ ๆ กันมา (๓) อย่าได้เชื่อถือ เพราะคิดว่าเป็นถ้อยคำที่แจ้งข่าวกันมาอย่างนี้ (๔) อย่าได้เชื่อถือ เพราะคิดว่าเป็นถ้อยคำที่อ้างไว้ในตำรา (๕) อย่าได้เชื่อถือ เพราะคิดเดาเอาเอง (๖) อย่าได้เชื่อถือ เพราะการคาดคะเนขึ้นเอง (๗) อย่าได้เชื่อถือด้วยการคิดตรองหาผลักดันจะมีผลการที่เห็น (๘) อย่าได้เชื่อถือ เพราะคิดว่าตรงกับความเห็นของตน (๙) อย่าได้เชื่อถือ เพราะคิดว่าผู้พูดเป็นผู้สมควรจะเชื่อได้ (๑๐) อย่าได้เชื่อถือ เพราะนับถือว่าเป็นครูหรืออาจารย์ของตน

(๒) เมื่อฟังโดยใช้วิจารณญาณแล้วด้วยตนเอง ว่าสิ่งใดดีมีประโยชน์ นำความสุขมาให้ ก็ให้นำสิ่งเหล่านั้นมาประพฤติปฏิบัติ ถ้าตรงกันข้ามก็ให้ละเว้นเสีย

(๓) ควรวิเคราะห์ลักษณะอาการของผู้พูด ว่ามีปัจจัยใดบ้างที่กลั่นรุมจิตใจในขณะที่พูด ข้อที่ควรนำมาวิเคราะห์มีดังนี้ (๑) ถ้าพบว่า ผู้พูดถูกความโลภ ความโกรธ ความหลง ความอยากได้ ความพยายาม หรืออวิชา ครอบงำจิตใจ ขณะกำลังพูด พึงรู้ได้ว่าบุคคลผู้นั้นยื่นมือเท็จ ย้อมพูดสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ สิ่งที่ทำให้เกิดทุกข์ และอาจจะซักชวนผู้อื่นให้พูดเช่นนั้นด้วย (๒) ถ้าพบว่าผู้พูดไม่ถูกความโลภ ความโกรธ ความหลง ความพยายาม ไม่มากด้วยความอยากได้มีความรู้แจ้งครอบงำจิตใจ ขณะกำลังพูด พึงรู้ได้ว่าบุคคลผู้นั้นยื่นมือไม่พูดเท็จ ย้อมพูดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ย้อมพูดแต่สิ่งที่ก่อเกิดสุข และยื่นซักชวนผู้อื่นให้พูดเช่นนั้นด้วย

๕.๑๐ การประเมินผลการพูด สรุปได้ดังนี้

(๑) คุณสมบัติของผู้ประเมิน ผู้ฟังที่จะทำการประเมินควรมีคุณสมบัติ ดังนี้ คือ ต้องสามารถแยกแยะได้ว่า เรื่องที่ได้ฟังนั้นมีเนื้อหาลึกซึ้ง ประณีตหรือไม่ ต้องตัดสินได้ว่า ผู้พูด มีความสามารถในการอธิบาย ในการตั้งคำถาม ตอบคำถาม ในการอ้างเหตุผล หรือไม่เพียงไร ต้องตัดสินได้ว่า เรื่องนั้นมีประโยชน์หรือไม่ เป็นเรื่องที่คนทั่วไปยังไม่รู้หรือไม่ และต้องตัดสินได้ว่า ผู้พูดเป็นผู้มีปัญญาหรือไม่อย่างไร

๒) เกณฑ์ในการพิจารณาเพื่อประเมินผู้พูดและผลของการพูด ควรพิจารณาจากถึงต่อไปนี้ คือ (๑) พิจารณาที่ปัญญาของผู้พูด (๒) พิจารณาที่พัฒนาศีล行ของผู้พูด (๓) พิจารณาที่ถ้อยคำในการพูด (๔) พิจารณาที่ความสามารถในการอธิบายขยายความของผู้พูด (๕) พิจารณาที่ความรอบรู้และความไฟรุ่งของผู้พูด (๖) พิจารณาที่ปฏิกิริยาของผู้พูด (๗) พิจารณาที่เกี่ยวข้องในการพูด

๓) ข้อที่ไม่ควรนำมาเป็นประเด็นในการพิจารณาเพื่อประเมินผู้พูด และผลของการพูด คือ (๑) ศักดิ์ของผู้พูด (๒) รูปร่างผิวพรรณของผู้พูด (๓) ฐานะความมั่งมีเงินทองของผู้พูด (๔) คำพูดที่เกิดในยามหลับฝัน (๕) คำพูดที่ผู้พูดพูดพลางพลังไป

๕.๑๑ การวิเคราะห์ผู้พูด การจะวิเคราะห์เพื่อให้ทราบว่า ผู้พูดเป็นบุคคลเช่นไร อาจวิเคราะห์ได้จากลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑) ผู้พูดเป็นบุคคลสาธารณะมีปัญญาหรือไม่ พึงวิเคราะห์ได้จากถ้อยคำที่ spoken กล่าวคือ ผู้พูดที่เป็นบุคคลสาธารณะ มีปัญญา เมื่อพูดกันตัวต่อตัวเป็นอย่างไร พูดกันสองคน สามคน มากคนก็เป็นอย่างนั้น หรือได้แก่ ผู้พูดที่พูดคำหลังไม่ผิดแยกไปจากคำก่อน

(๒) ผู้พูดเป็นคนถืออยหรือไม่ สรุปวิเคราะห์ได้จากถ้อยคำที่พูด ดังต่อไปนี้ คือ^๑
 (๑) ถ้าผู้นั้นถูกเข้าตามเป็นพยาน แล้วกล่าวเท็จ (๒) เมื่อถูกถามถึงเรื่องที่เป็นประโยชน์กับบวก
 สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ หรือพูดเรื่องอื่นกลบเกลื่อน (๓) พูดล่วงเกินสมณะ พระมหาณ หรือบุคคล
 อื่นด้วยคำเท็จ (๔) เป็นคนเลวทราม ยกตนและดูหมิ่นผู้อื่น ด้วยความถือตน (๕) พูดตีเตียน
 พระพุทธเจ้า บรรพชิต หรือคุหัสส์สาวกของพระพุทธเจ้า แสดงว่าบุคคลนั้นเป็นคนถือ

๓) ผู้พูดเป็นมิตรแท้หรือไม่ วิเคราะห์ที่ลักษณะการพูดได้ดังนี้ (๑) มิตรแท้ ย่อมบอกความลับแก่เพื่อน และย่อมไม่เปิดเผยความลับของเพื่อน (๒) ย่อมพูดห้ามปราณไม่ให้เพื่อนทำซ้ำ พูดเดือนให้เพื่อนทำความดี ย่อมบอกในสิ่งที่เพื่อนยังไม่ทราบ และเคยพูดแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่เพื่อน (๓) ย่อมพูดห้ามนิให้ผู้อื่นตีเตียนเพื่อน และพูดสรรเสริญคนที่สรรเสริญเพื่อน

(๔) ผู้พูดเป็นมิตรเที่ยมหรือไม่ วิเคราะห์ที่ลักษณะการพูดได้ดังนี้ (๑) มิตร เที่ยมย่อมดีแต่พูด พูดในเรื่องที่หาประโยชน์มีได้ (๒) มิตรเที่ยมมักพูดประจบ เพื่อนจะทำดีหรือ ทำชั่ว ก็อยู่พูดกล้อขตาม ต่อน้ำพูดสรรเสริญ ลับหลังกลับนินทา

๕) ผู้พูดเป็นคนเช่นไร วิเคราะห์ได้จากบุคคลที่เคยค้าสมาคม คือ ผู้พูดที่พูด
ด้วยมิจฉาชานมักจะเคยค้าสมาคมกับพวกรึพูดด้วยมิจฉาชาน ผู้พูดที่พูดด้วยสัมมาชนมักจะเคย
ค้าสมาคมกับพวกรึพูดด้วยสัมมาชน

๔.๑๒ การฟังการกล่าวโจทก์ หรือการกล่าวหา พ้องร่อง ทักษะ ตักเตือน สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

๑) ผู้พึงในฐานะที่ถูกผู้อื่นกล่าวโจช หรือกล่าวหา ฟ้องร้อง ทักษิ่ง ตักเตือน จะมีลักษณะอาการ ดังต่อไปนี้ (๑) เมื่อได้ฟังผู้อื่นพูดกล่าวหา ฟ้องร้อง ทักษิ่ง ตักเตือนโดยไม่ เป็นธรรมจะมักโกรธ (๒) เมื่อได้ฟังผู้อื่นพูดกล่าวหา ฟ้องร้อง ทักษิ่ง ตักเตือนโดยความเป็น ธรรมก็มักโกรธ (๓) ผู้พึงที่เป็นคนว่าไงจะแสดงอาการตอบโต้ ไม่ยอมรับ ด้วยอาการดังนี้ คือ พูดรุกรานผู้ฟ้องร้อง พูดปรักปรำผู้ฟ้องร้อง นำเรื่องอื่นมาพูดกลบเกลื่อน พยายามพูดโนกเรื่อง แสดงความโกรธ ความมุ่งร้าย ไม่ยอมรับไม่เชื่อฟัง (๔) ผู้พึงที่เป็นคนว่าจ่ายจะแสดงอาการ ยอมรับ การฟ้องร้อง กล่าวหา ทักษิ่ง ตักเตือน ด้วยอาการดังนี้ คือ ไม่พูด โต้เถียงผู้ฟ้องร้อง ไม่ พูดรุกรานผู้ฟ้องร้อง ไม่พูดปรักปรำผู้ฟ้องร้อง ไม่เอารื่องอื่นมาพูดกลบเกลื่อน ไม่พูดโนกเรื่อง ไม่แสดงความโกรธ ความมุ่งร้าย ความไม่ยอมรับ ความไม่เชื่อฟัง

๓) ข้อแนะนำสำหรับผู้ฟังที่ทำหน้าที่ในการตัดสินการฟ้องร้อง การกล่าวหา
ทักษะ ตักเตือน มีดังนี้ คือ (๑) ไม่ควรถามเกี่ยวกับข้อประวัติของผู้กล่าวฟ้องร้อง และผู้ถูก
ฟ้องร้อง เพราะจะทำให้เกิดความลำเอียงได้ (๒) ควรwinningสิ่งที่ฟังโดยยึดประโยชน์ของ
ส่วนรวม ไม่ควรเห็นแก่ประโยชน์ตนและพวกพ้อง (๓) ควรwinningด้วยความเป็นธรรม วางแผน
เป็นกลาง (๔) ควรแสดงกิริยาที่สุภาพ ไม่ควรแสดงท่าทางมีเลศนัย หรือท่าทางที่ไม่เหมาะสม
ในขณะกำลังwinning (๕) ต้องพิจารณาเนื้อความทั้งหมดโดยตลอด ด้วยความใจร่วมอย่าง
รอบคอบ ไม่เร่งรีบ ด้วยความอดทน (๖) ควรมีจิตเมตตา กรุณาระมัดระวังในการพูด อย่าขัดคือ
อยามีจิตอาฆาต ของเรื่อง (๗) ควรรู้จักวิเคราะห์ตนเอง รู้จักวิเคราะห์ผู้ที่ฟ้องร้อง และผู้ที่ถูก
ฟ้องร้อง รู้จักแยกแยะ ได้ถูกต้องว่า ผู้ใดเป็นคนผิด (๘) ควรรวบรวมข้อความที่ทั้งสองฝ่ายพูดให้
ครบถ้วน อย่าเพิ่มแทรกเนื้อความที่ทั้งสองฝ่ายไม่ได้พูด แล้วนำสิ่งที่ได้ฟังมาจัดแยกประเด็นไว้
เป็นอย่างดี (๙) ควรให้ความช่วยเหลือทั้งสองฝ่ายได้พูดถ้อยคำต่างๆ ในการกล่าวฟ้องร้องให้

เป็นไปด้วยดี (๑๐) ควรวางแผนเป็นก่อตาง ไม่มีความอคติทึ้งในเนื้อเรื่อง ในเหตุผลที่ได้พัง และตัวบุคคล (๑๑) อ่ารีบพูด อ่าพูดเสียงดุเดัน อ่าพูด พลุนพลัน ชี้่าให้โกรธ (๑๒) การกล่าวซักถามทึ้งสองฝ่าย ต้องซักถามให้ถูกต้องตามแนวทางในการตัดสิน ควรถามทึ้งสองฝ่าย และอ่ารีบด่วน เชื่อคำพูดของทึ้งสองฝ่าย

๖. พระธรรมคำสอนเกี่ยวกับผลของการพูด

ผลการศึกษาที่นักวิชาสรุปได้ ดังนี้

๖.๑ พระผู้มีพระภาคทรงมีทิพยจักษณ์มองเห็นถึงผลกระทบที่เกิดจากการพูด ของบุคคลที่ประกอบด้วยวิจิญัติ แม่ตายไป เข้าถึงสุขคติโลกสวรรค์ก็มี บังเกิดในหมู่มนุษย์ก็มี บุคคลที่ประกอบด้วยวิจิญัติ เมื่อตายไป เข้าถึงปิติวิสัยก็มี กำเนิดเป็นสัตว์คิริจณา ก็มี ตกนรกก็มี

๖.๒ พระผู้มีพระภาคตรัสสอนให้เชื่อเรื่องกรรม ว่า โลกเป็นไปเพรากรรม หมู่สัตว์ เป็นไปเพรากรรม กรรมในโลกมีจริง ควรทำกรรมได้ไว้ต้องรับผลกระทบที่ตนกระทำ

๖.๓ พระผู้มีพระภาคทรงทราบถึงวิบากกรรมที่เกิดจากการพูด ดังนี้ คือ^๑
 (๑) ผู้พูดเท็จ กล่าวคำส่อเสียด กล่าวคำหายน พูดเพื่อเจ้อ บุคคลดังกล่าว ย่อมเข้าถึงอนายทุกติ วินิบาตนรร (๒) ข้อวินาก้อนน่าประโคนา น่าไคร น่าพาใจ แห่งวิจิญัติ จะพึงเกิดขึ้นได้นั่น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ (๓) บุคคลผู้พรั่งพร้อมด้วยวิจิญัติ และโนสุจริต เป็นหน้าแต่ ความตายเพราภัยแตก บุคคลดังกล่าวพึงเข้าถึงสุขคติโลกสวรรค์ เพราจะวิจิญัติและโนสุจริต เป็นเหตุเป็นปัจจัย เป็นฐานะที่หาได เป็นฐานะที่มีได (๔) ผู้ที่ละการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูด เท็จ ละคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำส่อเสียด ละคำหายน เว้นขาดจากคำหายน ละคำพูดเพื่อเจ้อ เว้นขาดจากคำพื้อเจ้อ บุคคลดังกล่าว ย่อมไม่กระเสือกกระสนด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ภัยกรรมของเขาตรง วิจกรรมของเขาก็ตรง โนกรรมของเขาก็ตรง คติของเขาก็ตรง อุปบัติของ ก็เขาตรง

๖.๔ ผลของการพูดที่เกิดจากการพูดด้วยวิกรรมสุจริต สรุปได้ ดังนี้

(๑) ผลกระทบที่จะได้รับในภพนี้ มีดังนี้ (๑) ผู้พูดที่เป็นบัณฑิต คือ ผู้ที่คิดแต่ ความคิดที่ดี พูดแต่คำพูดที่ดี ทำแต่การทำที่ดี บุคคลดังกล่าวจะได้เสวยสุข โสมนัส ไม่เคราโศก ไม่ลำบากใจ ไม่ครั่วครวญ ร่าไร ให้ เมื่อใกล้ตายจะไม่หลงสด (๒) ผู้พูดที่กล่าวตักเตือนบุคคลอื่น โดยธรรม ย่อมไม่ประสบความเดือดร้อน

(๒) ผลกระทบที่จะได้รับในพพหน้า มีดังนี้ (๑) ผู้ที่พูดด้วยถ้อยคำของสัตบุรุษ คือ การเว้นจากการพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ และการพูดเพื่อเจ้อ บุคคลดังกล่าว จะได้ไปเกิดในคติของสัตบุรุษ เป็นผู้กวนมุชาในหมู่เทวตา หรือหมุ่นนุழย์ (๒) ผู้พูดที่พูดด้วยวาจาสุจริต คือ การเว้นขาดจากการพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ และการพูดเพื่อเจ้อ ผลของการพูดดังกล่าวจะเป็นปัจจัยช่วยให้ได้ไปเกิดเป็นมนุษย์ และเทวตาในพพหน้า (๓) ผู้ที่พูดด้วยวาจาสุจริต ถ้าไปเกิดเป็นมนุษย์อีกจะไปเกิดในสกุลมั่งคั่ง และมีรูปพรรณงาม (๔) ผู้ที่พูดด้วยวาจาของผู้ที่มีศีลสัมปทา คือ การเว้นขาดจากการพูดเท็จ การซักขวัญผู้อื่นในการเว้นขาดจากการพูดเท็จ การเว้นขาดจากการพูดส่อเสียด การซักขวัญผู้อื่นในการเว้นขาดจากการพูดส่อเสียด การเว้นขาดจากการพูดคำหยาบ การซักขวัญผู้อื่นในการเว้นขาดจากการพูดคำหยาบ การเว้นขาดจากการพูดเพื่อเจ้อ การซักขวัญผู้อื่นในการเว้นขาดจากการพูดเพื่อเจ้อ ย่อมได้ไปสู่สุคติโลก สรรศ

(๕) ผลกระทบที่จะได้รับในพพนี้และพพหน้า มีดังนี้ (๑) การพูดด้วยวาจาสุจริต ผู้พูดย่อมไม่ประสบภัยเรว ไม่ทุกข์โทมนัส ทึ้งในปัจจุบัน และในสัมประยगพ (๒) ผู้พูดที่พูดด้วยวาจาสุจริต จะเสวยวินากกรรมทึ้งในชาตินี้ ชาติหน้า และชาติต่อไป

๖.๕ ผลกระทบที่เกิดจากการพูดด้วยวจิกรรมทุจริต สรุปได้ดังนี้

(๑) ผลกระทบที่จะได้รับในพพนี้ มีดังนี้ (๑) ผู้พูดที่เป็นคนพาล คือ ผู้ที่คิดแต่ความคิดที่ชั่ว พูดแต่คำพูดที่ชั่ว ทำแต่การทำที่ชั่ว จะต้องเสวยทุกข์โทมนัสในปัจจุบัน จะเคราะห์โศก ลำบากใจ คร่าครัวญรำว่าให้ กลั่นอก และยานไกลัต้ายะหลงสติ (๒) ผู้พูดที่กล่าวหาฟ้องร้อง ผู้อื่นโดยไม่เป็นธรรม ต้องเป็นผู้เดือดร้อน (๓) ผู้พูดที่ค่าบริภายผู้อื่น แต่เขาไม่ค่าตอบต้องรับโทษจากผลของการค่านั้นเอง

(๒) ผลกระทบไม่ดีที่จะได้รับในพพหน้า มีดังนี้ (๑) ผู้พูดที่เป็นคนพาล พูดด้วยวาจาทุจริต หากตายไปได้เกิดเป็นมนุษย์อีก จะไปกำเนิดในสกุลต่า มีชีวิตที่ลำบากรูปพรรณขี้โรค (๒) ผู้พูดที่พูดด้วยวาจาทุจริต หากตายไปได้เกิดเป็นมนุษย์อีก จะประสบวินากกรรม ดังนี้ คือ จะถูกกล่าวตู่ด้วยคำไม่จริง ต้องแตกแยกกับมิตรสหาย มีเสียงไม่ไพเราะ ไม่น่าฟัง มีคำพูดไม่น่าเชื่อถือ (๓) ผู้พูดที่พูดด้วยถ้อยคำของสัตบุรุษจะต้องไปบังเกิดในคติของสัตบุรุษ ในนรก ในสัตว์เดียรณา (๔) ผู้ที่พูดด้วยถ้อยคำจริงบ้าง คำเท็จบ้าง ในการแสดงเพื่อความบันเทิงแก่ผู้อื่น ต้องไปเกิดในนรก หรือในกำเนิดสัตว์เครื่องจาน (๕) ผู้พูดที่กล่าวมุสาวาทสนถ อย่างร้ายแรง พูดด้วยวจิทุจริต ต้องไปเสวยทุกข์ในนรก (๖) ผู้พูดที่มีศีลวินัย ต้องไปเกิดในอบายทุกติวินิบาตนรก

(๑) ผลกระทบไม่ดีที่จะได้รับในพันธ์และภพหน้า มีดังนี้ (๑) ผู้พูดที่พูดไม่ถูกภาษา พูดคำไม่จริง อันก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้อื่น จะต้องอยู่เป็นทุกข์ และเมื่อตายไป จะต้องไปสู่ทุกติ (๒) ผู้พูดที่พูดด้วยภาษาทุจริต ต้องทุกข์โภตนสและประสบภัยเรื่องทั้งในปัจจุบันและในสัมป라이ภาพ (๓) ผู้พูดที่พูดด้วยภาษาทุจริต จะต้องเสวยวินาการกรรมทั้งในชาตินี้ ชาติหน้า และชาติต่อๆ ไป

๖.๖ บริบทในพระธรรมคำสอนที่แสดงเกี่ยวกับผลของการพูด สรุปได้ดังนี้

(๑) ผลของการพูดสื่อสาร ที่เป็นไปด้วยดี ได้แก่ ผลของการพูดที่มีลักษณะดังนี้ (๑) ผู้ฟังได้ฟังแล้วดีใจ ยินดี เพลิดเพลิน គุณาเห็นธรรม (๒) ผู้ฟังฟังแล้วเข้าใจเนื้อความอย่างแจ่มแจ้ง หมวดความสัมภัยไม่ต้องไปเพิ่ง ไม่ต้องไปเชื่อฟังคำสอนของผู้ใดอีก (๓) ผู้ฟังมีสติในการฟัง รู้จักฟังชูไว้ชู (๔) ผู้ฟังสามารถตีความที่ได้ฟังต่อว่าตนควรเชื่อถือคำพูดของผู้ใด (๕) ผู้ฟังสามารถเปลี่ยนความตีความ สรุปความเนื้อความที่ได้ฟังอย่างถูกต้อง (๖) ผู้ฟังฟังแล้วเกิดความสนใจที่จะไปค้นหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องที่ได้ฟัง (๗) ผู้ฟังได้ฟังปฏิภาณในการพูดของผู้พูด ตามความปรารถนา (๘) ผู้ฟังฟังแล้วมีใจชื่นชม ยินดี ปลื้มใจ โปรดปราน อนุโมทนาในการพูดของผู้พูด (๙) ผู้ฟังฟังแล้วกล่าวถายกย่องชมเชย สรรเสริญการพูดของผู้พูด (๑๐) ผู้ฟังฟังแล้วรู้สึกอึดอัดใจ รู้สึกชื่นชม พอยิ่ง เกี่ยวกับเรื่องราวที่ได้ฟัง (๑๑) ผู้ฟังได้ปฏิบัติตามที่ผู้พูดกล่าวแนะนำหรือกราบขอร้อง (๑๒) ผู้ฟังได้กล่าวยกไทยให้ผู้พูดที่สำนึกผิดแล้วกล่าวคำขอไทย (๑๓) ผู้ฟังรู้สึกศรัทธาในเรื่องที่ผู้พูดพูดให้ฟัง (๑๔) ผู้ฟังมีความรู้สึกว่าตนโชคดี ตนได้ลาภ จากการฟัง (๑๕) ผู้ฟังฟังแล้วทำให้หายจากการเจ็บป่วย สามารถรับรับดับความโศกลงได้ (๑๖) ผู้ฟังฟังแล้วกล่าวบัญญัติรับรองว่า สิ่งที่ผู้พูดได้พูดมานั้นเป็นเรื่องที่ถูกต้อง (๑๗) ผู้พูดพูดอธิบายได้อย่างชัดเจน จนทำให้ผู้ฟังหมดปัญญาจะคิดค้านหรือโต้แย้ง (๑๘) ผู้พูดยอมรับว่าตนรู้สึกสำคัญตนผิดที่บังอาจไปกล่าวล่วงเกินผู้ฟัง (๑๙) ผู้พูดกล่าวชมเชยในปัญญา และความสามารถด้านการฟัง ของผู้ฟัง (๒๐) ผู้พูดและผู้ฟังชื่นชม เพลิดเพลินในถ้อยคำของกันและกัน (๒๑) ผู้พูดและผู้ฟังมีความเห็นตรงกันเกี่ยวกับเนื้อความที่พูดสื่อสารกัน (๒๒) ผู้พูดรู้ตัวว่า ผู้ฟังจับเจตนารมณ์ในการพูดของตนได้ (๒๓) ผู้ฟังตอบคำถามของผู้พูดได้ถูกต้อง (๒๔) ผู้พูดและผู้ฟังมีความคิดเห็น ไม่ลงรอยกัน แต่ハウวิธีตกลงปrongดองกันได้ (๒๕) ผู้ฟังฟังแล้วรู้สึกชื่นใจอย่างล้นเหลือ (๒๖) ผู้ฟังรับว่าสิ่งที่ได้ฟังนั้นเป็นความจริงที่ตนเคยพบเห็นมาแล้ว

(๒) ผลของการพูดสื่อสารที่ไม่เป็นไปด้วยดี ได้แก่ การพูดที่มีลักษณะดังนี้ (๑) ผู้ฟังหัวดื้อ ไม่ยอมปฏิบัติตามที่ผู้พูดกล่าวตักเตือน กล่าวสั่งสอน (๒) ผู้พูดไม่สามารถจะอธิบายโน้มน้าวให้ผู้ฟังหายจากการเข้าใจผิดได้ (๓) ผู้พูดไม่พอใจที่ผู้ฟังแปลความหมายถ้อยคำที่พูดผิด

ไปจากเจตนารมณ์ (๔) ผู้พูดตอบคำถามผู้ฟัง ไม่ตรงคำถาม ตอบคำถาม ไม่ได้ และแสดงความโกรธอุกมา (๕) ผู้พูดน้อยใจ เลียใจที่ผู้ฟัง ไม่ยอมให้ในเรื่องที่ตนร้องขอ ขอร้อง (๖) ผู้ฟังถูกผู้พูด และผู้ฟังด้วยกัน กล่าวตำหนิ (๗) ผู้ฟัง โต้เดียงกับผู้พูด แทนผู้ฟังด้วยกัน จนถูกผู้พูดตำหนิ (๘) ผู้ฟัง ไม่พอใจ ไม่เชื่อถือ ไม่ใส่ใจในเรื่องที่ผู้พูดพูด (๙) ผู้ฟัง เชื่อถือศรัทธาในถ้อยคำของผู้พูด ทั้งๆ ที่ไม่เข้าใจเนื้อความที่พูดแม้แต่น้อย (๑๐) ผู้ฟังลืมเรื่องที่ได้ฟัง (๑๑) ผู้ฟังตำหนิตีบินผู้พูด และนำไปโภนทะนาฟ้องร้อง (๑๒) ผู้ฟังฟังแล้วกล่าวตำหนิกันเอง (๑๓) ผู้ฟังแสดงกริยาคำพูดที่ไม่เหมาะสม (๑๔) ผู้ฟัง กอร์ช น้อยใจ ทำร้ายผู้พูด ขับไล่ ดุค่าผู้พูด นำความไปกล่าวฟ้องร้อง (๑๕) ผู้ฟังกล่าวว่าอาจารย์แห่ง โต้ตอบผู้พูด (๑๖) ผู้ฟัง ได้ฟังแล้วเป็นลมสลบ (๑๗) ผู้ฟังฟังแล้ว กระอักอุกมาเป็นเลือด

(๑) ผลของการพูดถือสารทั้งที่เป็นไปได้ และไม่เป็นไปได้ อथิ (๑) ผู้ฟัง ฟังแล้วส่วนหนึ่งมีความเห็นถูกต้องในเรื่องที่พูด แต่อีกส่วนหนึ่งมีความเห็นไม่ถูกต้อง (๒) ผู้ฟัง ที่มีปัญญาฟังแล้วแปลความสรุปความได้ถูกต้อง ส่วนผู้ฟังที่ไม่มีปัญญาฟังแล้วแปลความสรุปความได้ไม่ถูกต้อง (๓) ผู้ฟังจำนวนหนึ่งฟังแล้วกระอักเลือก จำนวนหนึ่งปฏิบัติตามเนื้อความที่ได้ฟัง ไม่ได้ ส่วนอีกจำนวนหนึ่งมิจดหลุดพ้นจากอาสวะ (๔) ผู้พูดตอบคำถามของผู้ฟัง ไม่ได้ ผู้ฟังอาสาขอตอบคำตามนั้นแทน และการตอบคำตามนั้นเป็นที่พอใจของผู้พูด

สรุป

สังหารเป็นสิ่ง ไม่เที่ยง ทุกชีวิตเกิดมาแล้วต้องตาย บุคคลควรเลือกเห็นถึงภัยในความตาย จริงสำรวมกาย วาจา และใจ รับสร้างสมบูรณ์เอาไว เพื่อเป็นที่พึ่งใน proletariat จริงความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม นี้เป็นพระปัจฉิมวารของพระพุทธองค์ บุคคลพึงทราบนักว่าอายุของคนเรา นั้นว่ามีเพียงน้อย จริงเร่งทำความดี เพราะชีวิตนี้กำลังกระชั้นเข้าสู่ความตายทุกขณะ บุคคลอย่าดูหมิ่นผลงานและบุญว่าจะไม่มีผล จริงลั้งสมบูรณ์ แม้จะทีละน้อย เพราะบุญจะช่วยนำสุขมาให้ บุคคลที่กล่าวว่าขาดผิด ซึ่งว่าเป็นผู้ประกอบกรรมอันไม่เป็นบุญ ซึ่งว่าเป็นผู้ทำร้ายประโยชน์ชีวิตของตน ซึ่งว่าเป็นผู้มีปัญญาธรรม ตายไปย่อมเข้าสู่ทุกต้นราก บุคคลที่เฝ้าพิจารณาผลงานกรรมอยู่เนื่อง ๆ เฝ้าพิจารณาผลของวิจุจาริตรอยู่เนื่อง ๆ ย่อมละวิจุจาริตรลงได้

อภิปรายผล

ประเด็นที่จะนำเสนออภิปรายผลในงานวิจัยครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้

๑. ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้าที่ได้กำหนดไว้ว่า เพื่อศึกษาค้นคว้าพิธีกรรมคำสอนเกี่ยวกับหลักการพูดในพระไตรปิฎก ตามแนวคิดแบบจำลองกระบวนการติดต่อสื่อสารของ ยาโรล์ด ดี. ลาสเวลล์ ในหัวข้อต่อไปนี้ คือ

๑.๑ พระธรรมคำสอนเกี่ยวกับ ผู้พูด

๑.๒ พระธรรมคำสอนเกี่ยวกับ สารที่นำมาใช้สื่อสาร

๑.๓ พระธรรมคำสอนเกี่ยวกับ ภาษาที่ใช้ในการพูดสื่อสาร

๑.๔ พระธรรมคำสอนเกี่ยวกับ ผู้ฟัง

๑.๕ พระธรรมคำสอนเกี่ยวกับ ผลของการพูด

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามที่นำเสนอ ในบทที่ ๔ จะเห็นได้ว่า การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้รวบรวมข้อมูลพระธรรมคำสอนที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับหลักการพูดในพระไตรปิฎกไว้อย่างพิสดารครบถ้วนทุกหัวข้อตามที่กำหนดในการศึกษาค้นคว้า ดังนั้นวัตถุประสงค์ในข้อนี้จึงถือว่าบรรลุผลตามที่กำหนดไว้ทุกประการ

๒. ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้าที่ได้กำหนดไว้ว่า เพื่อเรียนเรียงเนื้อหาที่ได้จากการค้นคว้าในข้อ ๑ รวมเป็นองค์ความรู้ด้านภาษาศาสตร์ หรือด้านภาษาไทย สำหรับนำไปใช้ในการเรียนการสอนรายวิชาภาษาทุกรายวิชาอีก ๗ ที่เกี่ยวกับการพูดแก่นักศึกษา

จากผลของการศึกษาค้นคว้าตามที่นำเสนอในบทที่ ๔ จะเห็นว่าผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำมารวบรวมเป็นองค์ความรู้ด้านภาษาศาสตร์ หรือภาษาไทย เพื่อนำไปใช้สอนในรายวิชาภาษาทุกรายวิชาที่เกี่ยวกับการพูดแก่นักศึกษาได้ ดังเหตุผลที่จะกล่าวต่อไปนี้ คือ

คัมภีร์พระไตรปิฎกมีเนื้อหาสาระทางวิชาการตามแนวพุทธศาสตร์หลายสาขาวิชา เช่น ศาสนาศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ จิตวิทยา สังคมวิทยา รัฐศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น (กรมวิชาการ ๒๕๓๕ : ๑๐)

วิชาภาษา ภาษาไทย หรือภาษาศาสตร์ (Speech) หมายถึง ศาสตร์หรือวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสาร ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลไปสู่บุคคล หรือจากผู้พูดไปสู่ผู้ฟัง โดยเน้นศึกษาเฉพาะการใช้ถ้อยคำพูด หรือคำพูดในการสื่อสาร (สุจิตรา จรจิตร ๒๕๒๕ : ๕)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดประเด็นหัวข้อในการศึกษาว่า เพื่อศึกษาค้นคว้าพิธีกรรมคำสอนเกี่ยวกับหลักการพูดในพระไตรปิฎก ตามแบบจำลองกระบวนการติดต่อสื่อสาร ซึ่ง

แบบจำลองการสื่อสารนี้ นักการสื่อสาร ในแวดวงวิชาที่ต้องการได้คิดสร้างขึ้นมา เพื่อแสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงขององค์ประกอบต่าง ๆ ของกระบวนการติดต่อสื่อสารของมนุษย์ โดยเชิญชวนว่า ผู้พูด สาร ภาษา และผู้ฟัง เป็นองค์ประกอบที่เป็นตัวแปรอิสระ มีความเกี่ยวข้อง หรือมีผลโดยตรงต่อผลของการสื่อสารซึ่งเป็นตัวแปรตาม ในงานวิจัยนี้ได้เลือกแบบจำลองกระบวนการสื่อสารตามแนวคิดของ ล่าสเวลล์ มาใช้เป็นกรอบในการกำหนดประเด็นหัวข้อ สำคัญที่เป็นหัวข้อใหญ่ และนำเสนออย่างในหนังสือตำราวิชาที่กำหนดหัวข้อสำคัญที่เป็นหัวข้อย่อย เพื่อการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ผลปรากฏว่า พระธรรมคำสอนเกี่ยวกับหลักการพูดในพระไตรปิฎกมีข้อมูลที่แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับองค์ประกอบของการติดต่อสื่อสารที่เป็นตัวแปรอิสระ และตัวแปรตาม ดังที่กำหนดในหัวข้อสำคัญที่เป็นหัวข้อใหญ่ ครอบคลุมองค์ประกอบ และแต่ละองค์ประกอบดังกล่าว มีเนื้อหาสาระที่สามารถจำแนกเป็นหัวข้อย่อยได้ เช่นเดียวกับหนังสือตำรา เด้านวิชาที่ต้องการศึกษาซึ่งหากพิจารณา尼ยามความหมายคำว่า วิชาการ วิชาที่ต้องการศึกษา ตามที่กล่าวข้างต้น จะสังเกตได้ว่า ผลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าตามที่นำเสนอในบทที่ ๔ มีลักษณะตรงตามนิยามความหมายที่กล่าวไว้ทุกประการ

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า เนื้อหาสาระทางวิชาการเด้านวิชาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ หรือพระธรรมคำสอนเกี่ยวกับหลักการพูดในพระไตรปิฎกที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำมาเรียนรู้เป็นองค์ความรู้ด้านวิชาศาสตร์ หรือวิชาที่ต้องการศึกษา ตามแนวพุทธศาสตร์ได้อีกสาขาวิชานึง และสามารถที่จะนำไปใช้สอนรายวิชาทางการ หรือวิชาเกี่ยวกับการพูดแก่นักศึกษา ได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

๓. ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้าที่ได้กำหนดไว้ว่า เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเผยแพร่แก่ชาวโลก

จากผลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าตามที่นำเสนอในบทที่ ๔ จะเห็นได้ว่าพระธรรมคำสอนเกี่ยวกับการพูดในพระไตรปิฎกที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นเสมือนสินทรัพย์ทางปัญญา ที่เป็นอริยทรัพย์ มีคุณค่าแก่คนจะประมาณ มีประโยชน์อย่างอakenonant เป็นสมบัติอันล้ำค่า ยิ่งที่พระผู้มีพระภาคทรงเมตตาประทานให้แก่ชาวโลก ดังนั้นจึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะได้นำองค์ความรู้จากการศึกษาค้นคว้าดังกล่าวมาเผยแพร่เพื่อประโยชน์แก่ชาวโลกที่สนใจ ได้นำไปศึกษา และนำไปเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อเป็นปัจจัยก่อให้เกิดสันติสุขแก่ชาวโลก และสังคมโลก สืบไป

๔. จากประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาค้นคว้า คือ จะช่วยเพิ่มความรู้ความเข้าใจเรื่องวิชาศาสตร์แนวพุทธแก่ผู้ที่สนใจ

หากพิจารณาผลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า ตามที่นำเสนอในบทที่ ๔ จะเห็นได้ว่า ผลการศึกษาดังกล่าวได้รวบรวมรายละเอียดในส่วนของพระธรรมคำสอนเกี่ยวกับการพูดในพระไตรปิฎกไว้แทนทุกແง่ nun ดังนี้ผลของการศึกษาที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ หากบุคคลใดก็ตาม ได้นำไปศึกษาด้วยความตั้งใจ และมีปัญญาปฏิภัติในการพิจารณา ไตรตรองอย่างแยกทาง ย่อม สามารถช่วยให้บุคคลนั้น ถึงพร้อมหยั่งลงซึ่งความรู้ความเข้าใจอย่างกว้างขวางและลุ่มลึกใน พระธรรมคำสอนเกี่ยวกับหลักการพูด หรือวิชาศาสตร์แนวพุทธ ได้เป็นอย่างดี

๕. จากประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาค้นคว้า คือ ครูอาจารย์ นักเรียน นิสิตนักศึกษา สามารถนำองค์ความรู้จากการศึกษาวิจัยนี้ไปใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน รายวิชาภาษา หรือรายวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการพูด ได้

หากพิจารณาผลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าตามเนื้อหาที่นำเสนอในบทที่ ๔ จะ เห็นได้ว่า ครูอาจารย์ นักเรียน และนิสิตนักศึกษา สามารถนำองค์ความรู้ หรือเนื้อหาสาระ ดังกล่าว ไปสอนและไปอ่านประกอบในการเรียนการสอน เพิ่มหรือเพิ่มเติมจากหนังสือตำรา ด้านภาษาไทยที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน ได้ โดยอาจจะปฏิบัติ ดังนี้ คือ หากหัวข้อหรือเนื้อหาเรื่องใดก็ ตามที่หนังสือตำราด้านภาษาไทยที่มีอยู่ในปัจจุบันกล่าวอธิบายไว้อย่างหนึ่ง แต่ในพระธรรมคำ สอนกล่าวไว้อีกอย่างหนึ่ง เช่น เรื่องความสำคัญของการพูด เป็นต้น ก็ควรจะนำเนื้อหาเรื่องนี้มา สอนเปรียบเทียบหรืออ่านเพิ่มเติม หรือหากหัวข้อใดที่หนังสือตำราด้านภาษาไทยไม่ได้กล่าว อธิบายไว้ แต่มีปรากฏในพระธรรมคำสอน อาทิ เรื่องการจำแนกประเภทของผู้พูด เป็นต้น ก็ สามารถนำมาสอนหรืออ่านเพิ่มได้ เพื่อก่อประโยชน์ในการเรียนการสอนรายวิชาภาษา หรือ รายวิชาเกี่ยวกับการพูด แก่นักเรียนนักศึกษามากยิ่งขึ้น

๖. จากประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาค้นคว้า คือ นักเรียน นิสิตนักศึกษา ครูอาจารย์ และบุคคลทั่วไป ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศสามารถนำความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ ไปใช้ประโยชน์ ประพฤติปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดสันติสุขแก่ตนเอง ครอบครัว และแก่สังคม ได้

หากพิจารณาผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยตามที่นำเสนอในบทที่ ๔ จะพบว่า ข้อมูล ที่นำมาเสนอทั้งหมดล้วนนำมาจากหลักธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสแสดงไว้ทั้งสิ้น ซึ่งหลักธรรม ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงนั้น สมเด็จพระปัญญาสังวาร (๒๕๑๖ : ๑) กล่าวว่า เป็นสัจธรรม และเป็นสากล สามารถนำไปใช้กับบุคคลทุกรั�ณะ ทุกเพศ ทุกวัย ทุกยุค ทุกสมัย และทุก ประเภท

พระยาอนุมานราชธน (๒๕๑๕ : ๑๙๑ - ๑๙๒) ได้กล่าวให้ข้อคิดไว้ในความ ตอนหนึ่งว่า ในการดำเนินชีวิตถ้าไม่มีเครื่องนำทาง ก็เหมือนเดินในที่มืด ไม่มีแสงไฟส่องทาง

ย้อมเสียงชีวิตเข้าฝ่ายยั่นตราหยาความปลดปลัยได้ยาก และสิ่งที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความรับรื่นแห่งชีวิตมีมากมายนัก หากไม่รู้เท่าทันก็พลันที่ชีวิตจะต้องถึงหายนะ ซึ่งนอกจากจะไม่ได้รับประโยชน์อันใดจากการมีชีวิตอยู่แล้ว ยังต้องได้รับทุกข์ทรมานจากการนำชีวิตไปผิดทางอีกด้วย เพราะฉะนั้นเพื่อหลีกเลี่ยงชีวิตให้พ้นทางผิด และนำชีวิตเข้าสู่ทางถูก การได้เรียนและการคิดค้นหาเหตุผล เพื่อก่อให้เกิดความรู้ และเข้าใจถึงกฎหมายที่แห่งความจริงต่าง ๆ ที่จะใช้เป็นหลักประพฤติปฏิบัติตน เป็นทางนำให้สมองเกิดความฉลาดปราดเปรื่องในเรื่องความดีและความชั่ว ในเรื่องที่ก่อให้เกิดผลเป็นสุขหรือเป็นทุกข์ได้ นั้นเครื่องนำทางที่ดีที่สุดก็คือ คติธรรมนี้เอง

ปกติเป็นที่ทราบกันดีว่าในบรรดาปฏิปักษ์ที่มีต่อความรับรื่นแห่งชีวิตตามที่พระยาอนุนานราชนกค่าว่านั้น การพูดนับเป็นปฏิปักษ์สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งที่อาจก่ออุชและทุกข์แก่ชีวิตของแต่ละบุคคล ได้ ดังนั้นผู้ที่วิจัยจึงมีความเห็นว่าองค์ความรู้เรื่องวิชาศาสตร์แนวพุทธที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ น่าจะเป็นกฎหมายที่หรือคติธรรมประการหนึ่ง ที่สามารถนำมาเป็นประทิปส่องทางชีวิตแก่นักเรียน นิสิตนักศึกษา ครูอาจารย์ ตลอดจนประชาชนทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้ โดยการนำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อจะได้หลีกเลี่ยงให้พ้นจากทางของการพูดผิด และบีดถือทางของการพูดที่ถูกที่ดี เพื่อก่อให้เกิดสันติสุขแก่ตนเอง ครอบครัว และสังคมสืบไป

๗. ตามสมมุติฐานการวิจัยที่ได้ตั้งไว้ว่า พระธรรมคำสอนเกี่ยวกับการพูดสื่อสารในพระไตรปิฎก สามารถนำมาใช้สอนในรายวิชาทางการ และวิชาที่เกี่ยวกับการพูดได้

จากผลของการศึกษาค้นคว้าตามที่นำเสนอในบทที่ ๔ อาจสรุปได้ว่า ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับสมมุติฐานที่ได้ตั้งไว้ว่า ดังเหตุผลที่จะนำมาถวายสันบสนุนต่อไปนี้

๗.๑ ข้อมูลที่รวบรวมมาศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ ข้อมูลที่เป็นพระพุทธพจน์ขององค์พระผู้มีพระภาคเจ้า และคำสอนของพระสงฆ์สาวก ซึ่งก็สอนตามพระพุทธพจน์นั้นเอง

องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระตถาคตพระองค์นั้น พระองค์ทรงเป็นผู้ทรงความรู้เยี่ยมยิ่ง จหาท่านผู้ใดทั้งในอดีต古老 ในปัจจุบันกาล และในอนาคตกาลที่มีปริชาญาณเปรื่องปราดเกินกว่าเป็นไม่มี ดังหลักฐานจากถ้อยคำของท่านพระสารีบุตรที่บันทึกปรากฏในพระไตรปิฎกในความต่อไปนี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ...ถ้าขาดามข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ถูกรห่านพระสารีบุตร สมณะหรือพระมหาณีเหล่าอื่นที่มีในอดีต ท่านที่มีความรู้เยี่ยมยิ่งกว่าพระผู้มีพระภาคในสัมโพธิญาณมีใหม่

เมื่อเข้าตามอย่างนี้ ข้าพระองค์พึงตอบว่า ไม่มี ถ้าเข้าตามว่า สมณะหรือพระมหาณฑ์เหล่าอื่นที่จักมีในอนาคต ท่านที่มีความรู้เยี่ยมยิ่งกว่าพระผู้มีพระภาคในสัมโพธิญาณ จักมีไหม เมื่อเข้าตามอย่างนี้ ข้าพระองค์พึงตอบว่า ไม่มี ถ้าเข้าตามว่า สมณะหรือพระมหาณฑ์เหล่าอื่นที่จักมีในปัจจุบัน ท่านที่มีความรู้เสมอเท่ากับพระผู้มีพระภาคในสัมโพธิญาณจักมีไหม เมื่อเข้าตามอย่างนี้ ข้าพระองค์พึงตอบว่า ไม่มี ถ้าเข้าตามว่า สมณะหรือพระมหาณฑ์เหล่าอื่นที่ได้มีในอดีต ท่านที่มีความรู้เสมอเท่ากับพระผู้มีพระภาคในสัมโพธิญาณมีไหม เมื่อเข้าตามอย่างนี้ ข้าพระองค์พึงตอบว่า มีอยู่ ถ้าเข้าตามว่า สมณะหรือพระมหาณฑ์เหล่าอื่นที่จักมีในอนาคต ท่านที่มีความรู้เสมอเท่ากับพระผู้มีพระภาคในสัมโพธิญาณจักมีไหม เมื่อเข้าตามอย่างนี้ ข้าพระองค์พึงตอบว่า มีอยู่ ถ้าเข้าตามว่า สมณะหรือพระมหาณฑ์เหล่าอื่นที่มีอยู่ในปัจจุบัน ท่านที่มีความรู้เสมอเท่ากับพระผู้มีพระภาคในสัมโพธิญาณมีไหม เมื่อเข้าตามอย่างนี้ ข้าพระองค์พึงตอบว่า ไม่มี ก็ ข้าเข้าตามว่า เหตุไรท่านจึงตอบรับเป็นบางอย่าง ปฏิเสธเป็นบางอย่าง เมื่อเข้าตามอย่างนี้ ข้าพระองค์พึงตอบเขาว่า นี่แนะนำท่าน ข้อนี้ข้าพเจ้า ได้สัตบ์มาเฉพาะพระพักตร์ ได้ร่าเรียนมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค (กรมศาสนา ๒๕๒๕ : พระไตรปิฎก เล่ม ๑๑ (๑) หน้า ๘๙)

จากข้อความที่นำมากร่าวข้างต้นสรุปให้เห็นเป็นประจักษ์ได้ว่า ข้อมูลซึ่งรวบรวมมานำเสนอในงานวิจัยครั้งนี้เป็นข้อมูลที่เยี่ยมยิ่งที่สุด เพราะได้อัญเชิญมาจากพระพุทธ พจน์ของพระผู้มีพระภาค พระผู้ทรงความรู้เยี่ยมยิ่งที่สุดในโลกไม่มีท่านใดที่จะมีความรู้เสมอเท่า

๗.๒ แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ หนังสือพระไตรปิฎก ซึ่งพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ๒๕๔๒ : ๑๕ อธิบายว่า คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนานั้น แบ่งได้เป็น ๔ ระดับ ระดับที่ ๑ คือ พระไตรปิฎก เป็นคัมภีร์ที่ Jarvis พระพุทธพจน์พร้อมทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องที่เป็นหลักฐานดั้งเดิม เป็นมาตรฐานใหญ่ที่ใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินพระพุทธศาสนา ดังนั้น แหล่งข้อมูลที่นำมาศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จึงถือว่าเลือกกำหนดได้ถูกต้อง

๗.๓ งานวิจัยนี้ตั้งชื่อหัวข้อเรื่องว่า วิชาพุทธ บางท่านอาจจะคิดว่า ผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยน่าจะหมายสำหรับพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนามากกว่าบุคคลทั่วไป แท้จริงแล้วผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้ได้กับทั้งบรรพชิต และคุณหัสดี ดังคำอธิบายของท่านพุทธทาสภิกุ และพระราชวรมนูน (ป.อ. ปยุตโต) ที่กล่าวไว้ว่า ในความต่อไปนี้

ท่านพุทธทาสภิกุ (อรุณ เวชวรรณ (บรรณาธิการ) ๒๕๒๐ : ๑๙๓ - ๑๙๖) กล่าวว่า พุทธบริษัทในเมืองไทยแทบทั้งหมดมีความเข้าใจว่า หลักธรรมขั้นสูง คือ เรื่องโลกุตรธรรมนั้นไม่ใช่เรื่องของชาวบ้าน ไม่ใช่เรื่องของชาวโลก นี้มันผิด พระรัตนตรัย คือ พระ

พุทธ พระธรรม พระสัมมา ไรไม่อาจจะแยกว่า พระรัตนตรัยนิดนี้เป็นของชาวบ้าน พระรัตนตรัยนิดนี้เป็นของกิกขุที่อยู่ในป่า หรือที่จะปฏิบัติเพื่อออกไปจากโลก เป็นรัตนตรัยเดียวกัน นั้นแหล่ ขอแต่ให้ถูกใจหัตระไหจึงเท่านั้น พระรัตนตรัยสำหรับชาวบ้านก็อย่างนั้น พระรัตนตรัยสำหรับกิกขุที่อยู่ในป่าก็อย่างนั้น พระรัตนตรัยสำหรับพระอริเจ้าในขันตัน ๆ ก็อย่างนั้น... เรื่องสูงสุด ก็เรื่องสูญญา พะพุทธเจ้าก็ตั้งแก่นราวาสกลุ่มนั้น ในฐานะที่ยืนยันว่า หมายสมสำหรับรา华ส เพราะฉะนั้นจงเดิกเข้าใจว่า มีธรรมะที่แบ่งแยกเป็นของพระอย่างหนึ่ง ของชาวบ้านอย่างหนึ่ง ของผู้ที่จะใช้ไปนิพพานอย่างหนึ่ง

พระราชาภรณ์ (ป.อ. ปมุตตโต) (๒๕๒๕ : ๒๓๓) อธิบายว่า สังคมบรรพชิตและคฤหัสด์ วิถีของชาวพุทธ (ตามอุดมคติ) มีระเบียบประเพณีแตกต่างไปจากชุมชนอื่น ในระดับคำสุด ก็ต้องมีสัมมาทิฏฐิในพระพุทธศาสนาและให้ทาน ถ้าเปรียบเทียบกันเองในระหว่างบรรพชิตและคฤหัสด์ก็จะเห็นว่า โดยทั่วไปแล้วคฤหัสด์ก็จะปฏิบัติตนโดยอนุโลมตามแนวปฏิบัติของบรรพชิต

๗.๔ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัย ซึ่งเป็นวิธีการของการศึกษาค้นคว้าทางคุณวิเคราะห์ ตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ดังนั้นผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงยอมเป็นที่เชื่อถือได้

ดังนั้นจากเหตุผลที่ยกมากล่าวข้างต้น รวมทั้งเหตุผลที่ได้นำมาอภิปรายในข้อ ๒. จึงอาจสรุปได้ว่า ผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยเรื่องวิชาศาสตร์แนวพุทธครั้งนี้ สถาคลถือกับสมมุติฐานของการวิจัยที่ได้ตั้งไว้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวคิดที่อาจเป็นประโยชน์ ดังต่อไปนี้

๑. ข้อเสนอแนะเพื่อจัดการเรียนการสอน

๑.๑ ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาแห่งชาติ

ในหนังสือหมายเหตุ หมายธรรม ภูมิปัญญาเพื่อการศึกษาไทย (จัตกร ตั้งเกณมสุข และธรรมเกียรติ กันอว ๒๕๔๒ : ๑ - ๓) กล่าวถึงบทบาทของผู้ที่ทำหน้าที่ในการจัดการศึกษาแห่งชาติไว้ ความตอนหนึ่งว่า

จำเดิมแต่ประเทศไทยได้จัดตั้งกระทรวงขึ้นทำหน้าที่จัดการศึกษาเป็นต้นมา การศึกษาของมาราสถานก็เหินห่างจากหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาตามลำดับ แม้ว่าในระยะแรกจะเรียกชื่อกระทรวงที่คุ้มครองการจัดการศึกษาว่า “กระทรวงธรรมการ” แต่ในทางปฏิบัติ กระทรวงนี้เกือบจะไม่ได้ใช้ในการนำ “พุทธธรรม” อันประเสริฐนามเป็นหลักในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน หากหันไปนำเสนออย่างการจัดการศึกษามาจากตะวันตกโดยมองว่า แนวทางการจัดการศึกษาแบบไทย ๆ ซึ่งแแนวแผ่นมากับพระพุทธศาสนานั้นเป็นสิ่งโบราณล้าสมัยไม่ทันและไม่สอดคล้องกับการเร่งรัดพัฒนาบ้านเมืองให้ก้าวหน้าทันนานาอารยประเทศ การจัดการศึกษาของประเทศไทยในช่วง ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา ล้วนกำกับดูแลโดยคนที่เรียนจบมาจากประเทศตะวันตก และนิยมนับถือแนวคิดและแนวทางของตะวันตก โดยลืมไปว่าเราเองก็มี “ปรัชญาณทางการศึกษา” อุดมสุขอยู่ในตัว

ขุมทรัพย์แห่งปรัชญาณทางการศึกษาของไทยก็คือ พุทธธรรมคำสอน ในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาแต่โบราณกาลนั้นเอง แต่แล้วผู้นำทางการศึกษาของไทยพากันมองข้ามขุมทรัพย์นี้ แม้ว่าสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาชรัญญา วโรรสจะทรงท้วงติงให้หันมาสนใจนำคำสอนในพระพุทธศาสนามาเป็นหลักในการจัดการศึกษาสำหรับคนไทย (ทั้งนี้ในสมัยรัชกาลที่ ๕ พระองค์ได้พระราชทานพระราชหัตถเลขา ฉบับที่ ๔๒ แต่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาชรัญญา วโรรส เมื่อ ๒๕ กรกฎาคม ๑๗๓ ความว่า...เรื่องการศึกษานี้ขอให้ทรงช่วยคิดให้มาก ๆ จนถึงรากเหง้าของการศึกษาในเมืองไทย... การสอนศาสนาในโรงเรียนทั้งในกรุงและหัวเมืองจะต้องให้มีขึ้น ให้มีความวิตรกว่าเด็กชั้นหลังจะห่างเหินจากศาสนา จนเลยเป็นคนไม่มีธรรมในใจมากขึ้น ต่อไปภายน้ำด้วยเป็นคนที่ไม่ได้เล่าเรียนคงจะประพฤติตัวดีกว่าคนที่ได้เล่าเรียนนั้นหาญกไม่ คนที่ไม่มีธรรมเป็นเครื่องดำเนินตาม กองจะหันไปทางทุจริตโดยมาก...) (อ้างอิงใน พระราชนิพัทธ์ เพชรแดง ๒๕๒๘ : ๓) แต่แล้วผู้นำทางการศึกษา ก็ไม่ได้ใช้ในข้อเสนอของพระองค์ท่าน โดยเห็นว่าคำสอนในพระพุทธศาสนาเหมาะสมแต่จะนำไปใช้ในการจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์เท่านั้น แม้แต่ชื่อ กระทรวงที่จัดการศึกษา ก็ถูกเปลี่ยนจาก “กระทรวงธรรมการ” มาเป็น “กระทรวงศึกษาธิการ” การศึกษา กับการศาสนา ก็ขาดสะบันน์จากกันแต่นั้นมา

ทราบจนเมื่อท่านพุทธทาสภิกขุได้เพียรพูดและเขียน เพื่อชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของการนำหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา มาเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา นักการศึกษาจึงเริ่มหันมาให้ความสนใจแต่ก็ยังอยู่ในวงแคบ ส่วนใหญ่ยังมุ่งมองไปข้างตะวันตกอยู่

เหมือนที่เป็นกันมาแต่อดีต ต่อมาเมื่อปรากฏความคิดและงานเขียนถุ่มลึกของพระธรรมปีฎก (ป.อ.ปัญโต) ออกสู่สาธารณะ นักการศึกษาจึงเริ่มนั่งตัวหันมาสนใจพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นขุมทรัพย์แห่งปรัชญาณทางการศึกษาไทย จนเกิดเป็นกระแสทางเดือกใหม่ในการจัดการศึกษาในปัจจุบัน

อนึ่ง ควรจะได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า นักการศึกษาไทยจำนวนไม่น้อยยังเข้าใจว่า เรื่องของศาสนาเป็นเรื่องของการส่งเสริมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเท่านั้น หารู้ไม่ว่า เนื้อแท้ของพุทธศาสนาเป็นเรื่องของการส่งเสริมและพัฒนาปัญญาโดยแท้ ผู้ที่ศึกษาและฝึกฝนอบรมตามคำสอนของพุทธศาสนา จักเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจชีวิตและโลกอย่างลึกซึ้ง และ กว้างขวาง

พระธรรมปีฎก (ป.อ.ปัญโต) (๒๕๔๕ : ๓๐ - ๓๑) กล่าวในบทความเรื่องดูหนังสือของพระมโน สะท้อนสภาพโซไซต์ของการศึกษาไทย มีความตอนหนึ่งว่า... ประเทศไทยส่งคนไปเรียนเมืองนอกกันมานานหนักหนา น่าจะซัดเจนกันเสียที่ว่าจะ ไรเราขาด อะไรเราพร่องควรเป็นจุดเน้นที่จะไปเอาจากเขา อะไรที่เรามีเป็นฐานดีอยู่หนีอขา ควรเตรียมของตัวให้ดี และซัดเสริมให้ตรงจุด ก็จะก้าวไปได้หนักแน่น แต่นี้พวกร้าไปเรียนจากเขา แม้แต่ในเรื่องของเรารอง แทนที่จะมีจุดแข็งที่หนีอขา แล้วไปเสริมส่วนอื่น มากลับกลายเป็นว่าแม้แต่ส่วนที่เป็นเรื่องของตัวเองก็ไปรับจากเขามาได้อย่างขาด ๆ วิน ๆ เป็นอย่างนี้มานาน ป่านนี้ก็ยังไม่รู้จักได้บทเรียน... การนำเรื่องราวอย่างนี้มาพูด ก็ เพราะเห็นว่าไม่ใช่เรื่องที่จะต้องดำเนินตีเตียนท่านอาจารย์หรือบุคคลในองค์การที่ว่ามาข้างต้น แต่เป็นบทเรียนที่ควรนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ เพราะท่านเหล่านั้นเป็นผลผลิตของสังคมเราที่เดินกันไปอย่างไม่มีจุดมุ่งหมาย และไม่รู้ทาง จึงต้องตีเตียนสังคมไทยรวมทั้งรัฐบาล (ไม่เฉพาะรัฐบาลนี้แต่ทุก ๆ รัฐบาล)... ลึกลงไป ก็คือ ต้องดำเนิน (กิจการด้าน) การศึกษาของเราที่ตอกย้ำให้อ่านจากค่านิยมตื่นเด่นตื่นโภของคนไทย พลอยตามค่านิยมไปด้วย แทนที่จะทำคนไทยให้หง่ายลึกลงไป ก็มีสนองความตื่นภพที่ผิวเผิน เมื่อจะศึกษาเรื่องของฝรั่งก็ไม่หง่ายลึกให้ถึงฐานะทึ่งเหตุปัจจัยของเข้าได้แต่ก่อรับผลกระทบ สร้างสรรค์ของเข้า ส่วนเรื่องของตัวเองก็ละเอียดและไม่รู้ไม่เข้าใจ ไม่สามารถใช้ฐานเดิมของตนให้เป็นประโยชน์จึงจัดการศึกษานิดที่กดตัวเองลงไปเป็นเบี้ยว่างของเข้า กลายเป็นผู้ยากจนไปเสียทุกอย่าง ไม่มีแม้แต่อ่านจต่อรองทางปัญญา... ถ้าการศึกษายังอยู่ใต้อ่านจากค่านิยมที่ดูถูก รากเหง้าของตน หักหลังตัวเองและไม่รู้จักสิ่งใดที่ตนมีให้เป็นประโยชน์ กับทั้งเคยแต่รับผลโดยไม่หง่ายถึงแก่นแท้ และเหตุปัจจัยของเข้า ก็อย่าหวังเลยว่าจะเข้าไปหนือและนำเข้าได้ มีแต่จะเต็นต้อยตามเข้าห่าง ๆ ออกไป... จุดบกพร่องตรงนี้บ่งบอกว่าการศึกษาของไทยนั้นควรปฏิรูปกันมา

นานแล้ว แต่เมื่อถึงเวลาปัจจุบัน ถ้าไม่รู้จุดบิดเบี้ยวที่ควรปฏิรูป สิ่งที่ควรปฏิรูปก็ไม่ได้ปฏิรูป แต่ไปปฏิรูปสิ่งที่ไม่ควรปฏิรูป แทนที่จะเป็นการปฏิรูปการศึกษา ก็อาจจะกลายเป็นการศึกษาปฏิรูป

ถ้าพระพุทธศาสนาเป็นองค์ประกอบสำคัญอยู่ในกระบวนการลีบอด
ต่อเนื่องของสังคมไทย ไม่ว่าจะโดยฐานที่เป็นสถาบันสังคมอันกว้างใหญ่ก็ต้องเป็นรากฐาน
ของวัฒนธรรมไทยก็ต้องเป็นสภาพแวดล้อมที่ครอบคลุมสังคมไทยก็ต้องเป็นมรดกและ
เอกลักษณ์ของชาติไทยก็ต้องเป็นระบบจริยธรรมที่สังคมไทยได้ยอมรับก็ต้องเป็น
มาตรฐานกันมาก็ต้องศึกษาจะต้องจัดดำเนินการให้คนไทยได้ศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งในแง่
องค์ความรู้ และในแง่ที่เป็นเครื่องมือพัฒนาชีวิตและสังคม (พระเทพเวท (ป.อ.ปยุตุโต)
๒๕๔๔ : ๒๒ - ๒๓)

สาโรช บัวครี (๒๕๔๔ : ๓๔) กล่าวว่า... เนื่องจากบุคคลทั้งปวงต้องอาศัยอยู่ร่วมกัน ดังนั้นเพื่อให้เกิดความปกติสุขหรือร่มเย็นพอสมควร ทุก ๆ คน จะต้องอาศัยคุณธรรมและศีลธรรม การศึกษาจึงต้องมุ่งก่อให้เกิดคุณธรรมและศีลธรรมแก่นักเรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ คุณธรรมและศีลธรรมในพุทธศาสนานั้นมีมาก many... การนำอาวัชีการของพระบรมครูมาใช้ไม่มีทางผิดพลาดได้

จากสาระสำคัญของการตั้งข้อสังเกต และการให้ข้อคิด ข้อเสนอแนะ ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของชาติตามที่ยกมาอ้าง ผู้วิจัยได้ขอเสนอแนะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ เพิ่มเติมจากข้อคิดตามที่กล่าวข้างต้นดังนี้ คือ กระทรวงศึกษาธิการที่ทำหน้าที่ในการจัดการศึกษาของชาติ ควรให้ความสำคัญในการนำพระราชบรมคำสอนเกี่ยวกับหลักการพูดในพระไตรปิฎก มาจัดแทรกสอนในสาระความรู้วิชาภาษาไทย และรายวิชาที่เกี่ยวกับการพูดแก่นักเรียน นิสิตนักศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา โดยวิเคราะห์เนื้อหาสาระที่จะนำมากำหนดในการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ในแต่ละช่วงชั้น เพื่อมุ่งก่อให้เกิดคุณธรรม และศีลธรรมแก่ผู้เรียนมาก ขึ้น เป็นการดีกว่าที่จะเน้นสอนเฉพาะเนื้อหาองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ที่เป็นวิทยาการของ ประเทศไทย ตะวันตกอย่างที่ปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบันเพียงอย่างเดียว ดังเหตุผลที่ผู้รู้ได้กล่าว ดี เห็นใจไว้ข้างต้น ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ น่าจะมีส่วนในการที่จะนำไปใช้เป็น ประโยชน์ได้ตามสมควร

๑.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมีการกิจสำคัญอย่างหนึ่ง คือ การให้การศึกษาผลิตบัณฑิตออกไปรับใช้สังคม

ในการให้การศึกษาของสถานศึกษานั้น พระธรรมปีฉุก (ป.อ.ปยุตุโต) (๒๕๔๐ : ๕ - ๑๐) กล่าวว่า วิชาศึกษาทั่วไป ทำหน้าที่ทำงานให้เป็นบัณฑิต สร้างบัณฑิต มีบทบาทโดยตรงในการพัฒนาคน เพื่อให้บุคคลแต่ละคนเป็นคนที่สมบูรณ์ มีชีวิตที่ดีงาม ประณีต ประเสริฐ สมกับความเป็นมนุษย์ หรืออาจเรียกว่าเป็นคน เป็นชีวิตที่มีคุณภาพ และมีความสุข ส่วนวิชาเฉพาะและวิชาชีพ มีหน้าที่สร้างเครื่องมือ และความสามารถที่จะใช้เครื่องมือนั้นให้แก่ คน (ที่จะเป็นบัณฑิต) โดยพัฒนาคนในฐานะที่เป็นทรัพยากรของสังคม เพื่อให้เข้าเป็นคน เป็นองค์ประกอบหรือปัจจัยที่มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพในการร่วมสร้างหรือถูกนำไปใช้สร้าง ความเจริญทางเศรษฐกิจ และความเจริญด้านอื่น ๆ ของสังคม

ถ้าการศึกษาทำให้คนมีความรู้มากขึ้น แต่มีความดึงดันน้อยลง มีความชั่วมากขึ้น การศึกษานั้นก็คงจะผิด (พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตุโต) ๒๕๓๒ : ๖๔)

จากแนวคิดตามที่ยกมาอ้างข้างต้น ผู้วิจัยมีความเห็นเพิ่มในส่วนของการจัดการศึกษา หรือการจัดการเรียนการสอนวิชาสาขาวิชา หรือวิชาเกี่ยวกับการพูด ในมหาวิทยาลัยราชภัฏ ดังนี้ คือ

ถ้าการจัดการศึกษาหรือการจัดการเรียนการสอนวิชาสาขาวิชาการทำให้นักศึกษาสามารถออกไปพูดต่อหน้าชุมชนได้ถูกต้องตามทฤษฎีหรือตามหลักภาษาที่มากขึ้น แต่ถ้านักศึกษาบังเป็นคนที่ไม่สมบูรณ์ กล่าวคือ บังขาดคุณธรรมในการพูด บังกระทำชั่วด้วยการพูด การจัดการศึกษาหรือการจัดการเรียนการสอนในรายวิชานี้ ก็น่าจะผิดอยู่ท่านองเดียวกัน

ตลาดโลกที่สัทหรา... แปลว่า ความเชื่อในปัญญาตรัสรสุขของพระพุทธเจ้า ซึ่ง มีความหมายว่า เป็นการเชื่อในศักยภาพของมนุษย์ที่จะพัฒนาตนให้เป็นพุทธ ถึงความเป็นคน สมบูรณ์ได้... (พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตุโต) ๒๕๓๒ : ๑๔๘)

จากแนวคิดตามที่อ้างข้างต้น ผู้วิจัยขอนำมาเป็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาสาขาวิชา หรือวิชาเกี่ยวกับการพูด ในมหาวิทยาลัยราชภัฏ ดังนี้

หากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชื่อในศักยภาพของนักศึกษา ว่าสามารถจะพัฒนาให้เป็นบัณฑิต หรือเป็นคนที่สมบูรณ์ได้ และเชื่อในพระปัญญาตรัสรสุขของพระพุทธเจ้า ว่า สามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนานักศึกษาได้ มหาวิทยาลัยราชภัฏน่าจะหันมาให้

ความสำคัญในการที่จะนำองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการพูดในพระไตรปิฎกมาจัดทำเป็นหนังสือตำราใช้สอนในรายวิชาภาษาฯ หรือวิชาที่เกี่ยวกับการพูดแก่นักศึกษา ทั้งในลักษณะที่เป็นวิชาศึกษาทั่วไป เพื่อให้นักศึกษาที่ปัจจุบันได้หันมาสนใจเกี่ยวกับเรื่องคุณธรรมจริยธรรมในการพูดมากขึ้น ดังรายละเอียดตามที่กล่าวไว้ในบทที่ ๑ ได้มีโอกาส ประยศติ กือ ได้เล่าเรียน ได้รู้เกี่ยวกับหลักการพูดที่พระผู้มีพระภาคตรัสสอนไว้ แล้วปฏิบัติ กือ นำไปใช้ดีอีกต่อไป แต่ต้องปฏิบัติตามเพื่อจะได้เกิดปฏิเวช กือ การได้ประจักษ์แจ้งถึงผลของการพูดที่เกิดขึ้นหลังการปฏิบัติ ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อนักศึกษา และในลักษณะวิชาเฉพาะเชิพแก่นักศึกษาสาขาวิชาศึกษา วิชาเอกภาษาไทย เพื่อให้นักศึกษาได้รับประโยชน์ดังกล่าว เช่นเดียวกัน และที่สำคัญกือ เพื่อให้นักศึกษารู้ถึงความสามารถในการพูดที่ได้จากการศึกษาเล่าเรียนไปสั่งสอนฝึกฝนอบรมแก่ลูกศิษย์ของตนเพื่อสร้างคนดี คนสมบูรณ์ให้แก่สังคมอีกด้วยนั่น ดีกว่าจะมุ่งเน้นการเรียนการสอนแค่การฝึกให้นักศึกษากล้าและสามารถออกไปพูดต่อหน้าชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงอย่างเดียว

๑.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับสถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษา

การพูดเป็นเครื่องมือสำคัญที่บุคคลในสังคมใช้ในการติดต่อสื่อสาร ความเข้าใจระหว่างกัน การจะพูดสื่อสาร ได้ดี จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ ฝึกฝนและอบรมสั่งสอนจากผู้อื่น คำว่า ผู้อื่น ที่มีบทบาทมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ และพฤติกรรมการพูดของบุคคลมากที่สุด ได้แก่ สถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษา

สถาบันครอบครัว ซึ่งประกอบด้วย พ่อ แม่ หรือผู้ปกครองเป็นสถาบันแรกที่เด็กและเยาวชนต้องผูกพันใกล้ชิดมาตั้งแต่แรกเกิด โดยเฉพาะผู้ที่เป็นแม่นั้นจะมีอิทธิพลต่อพัฒนาการด้านการพูดของลูกมาก เพราะแม่เป็นกัลยาณมิตร และเป็นครูคนแรกที่ทำหน้าที่ในการฝึกอบรมสั่งสอนการพูดให้แก่ลูก ประเภท วงศ์สี (ไทยรัฐ ๒๕๔๖ : ๒๙) กล่าวว่า “ถ้าถามว่า ครูที่ดีที่สุดของเรานั้นคือใคร ครูที่ดีที่สุดนั้นคือแม่ของเรา โดยไม่ได้คำนึงว่าแม่เราจะได้เรียนหนังสือใหม่ ได้ปริญญาเอกหรือปริญญาโทหรือไม่ แต่ท่านก็เป็นครูที่ดีที่สุด...”

ส่วนสถาบันการศึกษานั้น ครูอาจารย์จัดเป็นกัลยาณมิตร เป็นครูคนที่สองที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดสรรพความรู้ต่าง ๆ ให้แก่เด็กและเยาวชนแทนหรือเสริมครูคนแรก กือ แม่ โดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกันนั่นคือ เพื่อจะปลูกฝังสั่งสอน อบรม ฝึกฝนให้เยาวชนของชาติเป็นคนเก่ง เป็นคนดี เป็นคนมีความสุข เป็นคนมีความรู้ ความสามารถในทางวิชาการ ในทางวิชาชีพ และเป็นคนมีคุณธรรมจริยธรรม

ม.ล. ปืน มาลาภุล (๒๕๐๔ : ๑๕) กล่าวว่า... ถ้าหากพัฒนาเมืองมีแต่ความรู้ ความสามารถในด้านวิชาการหรือวิชาชีพ มีร่างกายแข็งแรง แต่ยังขาดด้านจริยธรรม ศีลธรรม บรรยาแล้ว สังคมนั้น ๆ ก็มีแต่กลุ่มชนที่เป็นโภยมากกว่าเป็นคุณ

จากคำกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยคิดว่าในการปลูกฝังสั่งสอนเกี่ยวกับหลักการพูด แก่ลูกและแก่ศิษย์ ผู้ที่เป็นแม่ร่วมทั้งผู้ที่เป็นพ่อหรือเป็นผู้ปกครอง และผู้ที่เป็นครูควรให้การฝึกฝนอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับจริยธรรมและคุณธรรมในการพูดแก่ลูกและแก่ศิษย์ ควบคู่กันไปด้วย โดยควรจะกระทำไปตั้งแต่เด็กเริ่มพูดได้ไปจนเติบใหญ่ และต้องทราบนักเสียงอ่านสำเนกในเรื่อง จริยธรรมนั้นจำเป็นจะต้องปลูกฝังแต่ตั้งเดิม เพราะมิใช่นั้นจะเป็นการยากมากที่จะกระตุนเดือนให้เกิดขึ้นได้ในภายหลัง เพราะพื้นฐานของสำเนกจริยธรรมจะต้องเริ่มตั้งแต่ระยะเริ่มต้นของชีวิต ซึ่งการจะปูพื้นฐานปลูกฝังสำเนกจริยธรรมและคุณธรรมด้านการพูดแก่ลูก และลูกศิษย์ของตนได้ ก็ต้องอาศัยพระราชธรรมคำสอนมาเป็นอุปกรณ์เครื่องมือ มาเป็นปัจจัย ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์สุขของลูก ของศิษย์ เพราะ “ผลที่ได้จากการปฏิบัติตามคุณธรรมทางศาสนา ย่อมทำให้ผู้เชื่อฟังและปฏิบัติตามได้รับผลดีฝ่ายเดียว...ทำให้เป็นคนดีสามารถดูแลคนเองได้” (พระมหาไพรัช บุน พrhoນ (ปัญญาโพ) ๒๕๓๗ : ๒๕ - ๓๐)

แต่ทั้งนี้ “ผู้สอนควรปฏิบัติตามให้ดีเสียก่อน แล้วค่อยสอนผู้อื่น ถ้าพร้าสอนผู้อื่นฉันได้ ก็ควรกระทำการด้วยนั้น” (พระชยพร สมบูรณ์มา (สมบูรณ์โพ) ๒๕๔๓ : ๒๘๕) นั้น หมายความว่า ใน การสอนเกี่ยวกับหลักการพูด ผู้ที่เป็นแม่พ่อผู้ปกครองและครูควรสอนในสิ่งที่ได้จากประสบการณ์ของตนด้วย ไม่ใช่แค่นำทฤษฎีหรือองค์ความรู้ที่ตนได้เรียนรู้ มาถ่ายทอด ปลูกฝังหรือสั่งสอนเท่านั้น

๒. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป มีดังนี้

๒.๑ ควรนำองค์ความรู้เรื่องวิชาศาสตร์แนวพุทธ จากงานวิจัยนี้ไปศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบกับองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เพื่อทราบถึงความเหมือนและความต่างเกี่ยวกับหลักในการพูดของสังคมตะวันออก และสังคมตะวันตก

๒.๒ ควรนำวิธีดำเนินการในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ไปเป็นแนวทางในการค้นคว้าวิจัย เพื่อรับร่วมองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการพูด จากรัฐคดีมรดก วรรณกรรมห้องถิน หรือวรรณกรรมอื่นที่มาจากภาษาไทย ภูมิปัญญาไทย เพื่อขยายแง่มุมวิชาการเกี่ยวกับเรื่องนี้ให้กว้างขวางมากขึ้น